

Balıkesir/Edremit İlçe Merkezinden Seçilen Osmanlı Mezar Taşları Üzerine Bir İnceleme¹

Mücahit Gündoğan²

Ahmet Ali Bayhan³

Özet

Balıkesir'in tarihi ve kültürel gelişimine ilişkin en eski izleri barındıran Edremit, 1305 yılından itibaren Türk hâkimiyeti altında anılmaktadır. Bu hâkimiyetin en erken epigrafik izlerinden biri, Kurşunlu Camii Haziresi'nde yer alan Yusuf Sinan bin Habib'e ait M.1300 tarihli mezar taşıdır. Edremit, XIV. yüzyıldan XX. yüzyıla uzanan Türk mezar taşı gelişimini önemli ölçüde yansıtmaktadır. Bu çalışma, Edremit Merkez Kabristanlığı, Ağa Camii Haziresi ve Kurşunlu Camii Haziresi olmak üzere üç farklı alandan seçilen 23 mezar taşının incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Söz konusu bu mezar taşları öncelikle tipolojik olarak değerlendirilmiş, ardından başlık formları başlık, tepelik ve alınlık olmak üzere sınıflandırılarak kendi içinde incelenmiştir. Bunun yanında, mezar taşları tezyinat özellikleri bakımından da incelenmiş; süsleme unsurlarının sembolik anlamları ve hangi bölgelerde tercih edildiği detaylı olarak ortaya konulmuştur. Son olarak mezar taşı kitabelerinde geçen yazılar ele alınmış ve içeriklerinde taşıdıkları anlamlara göre sınıflandırılmıştır.

Edremit'in kültürel sürekliliğini ve değerlerini en güçlü biçimde yansıtan bu eserler, sanat tarihi disiplininde Osmanlı mezar taşı araştırmalarına, kitabe

- 1 Bu çalışma, Prof. Dr. Ahmet Ali Bayhan'ın danışmanlığında Mücahit Gündoğan tarafından hazırlanan "Balıkesir İli Edremit İlçe Merkezindeki Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşları" adlı yüksek lisans tezinden seçilerek türetilmiştir. Edremit ilçe merkezindeki Osmanlı Mezar Taşları hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Mücahit Gündoğan, *Balıkesir İli Edremit İlçe Merkezinde Bulunan Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2025.
- 2 Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Cumhuriyet Yerleşkesi, Altınordu/ Ordu, e-mail: mcahit100@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-3920-4780>
- 3 Prof. Dr., Ordu Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Bölümü, Cumhuriyet Yerleşkesi, Altınordu / Ordu, e-mail: bayhanahmetali@hotmail.com, ORCID ID: 0000-0003-2496-6136

metinleriyle edebiyat alanına ve sundukları tarihi verilerle tarih çalışmalarına referans niteliği taşıması bakımından büyük önem arz etmektedir. Yapılan tüm bu değerlendirmeler neticesinde Edremit'in, Balıkesir il sınırları içerisinde Osmanlı dönemi mezar taşı özelliklerini en belirgin biçimde yansıtan yerleşimlerden biri olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

1. Giriş

Edremit, Balıkesir iline bağlı, tarihsel olarak en köklü geçmişe ve kültürel birikime sahip olan ilçelerden biridir. Troas ve Mysia sınırları içerisinde yer alan ve ilk yerleşimin Neolitik döneme kadar uzandığı Edremit, eski kaynaklarda “Adramyttion” olarak da bilinmektedir (Özdemir, 2000, s. 21; Saka, 2016, s. 18). Karası Beyliği'nin XIII. yüzyılın sonu ile XIV. yüzyılın başlarında Balıkesir ve çevresinde hâkimiyet kurduğu, sonrasında ise Balıkesir'i beyliğin merkezine dönüştürdüğü kabul edilmektedir (Uzunçarşılı, 2011, s. 97). Edremit ise 1305 yılı itibarıyla Türk hâkimiyetine girmiş ve 1357 yılından sonra Osmanlı topraklarına katılmıştır (Özdemir, 2000, s. 42-48).

Türk-İslam sanatı sınırlarında gelişen mezar taşı kültürü, Anadolu Selçuklularından Osmanlı dönemine kadar Türkiye sınırları içerisinde izlenebilmektedir (Sevim, 2010, s. 65; Karamağaralı, 1992, s. 1). Balıkesir ili ve çevresi de bu sınırlar içerisinde önemli bir konuma sahiptir. Özellikle Edremit ilçesi, Türk-İslam mezar taşı gelişimini XIV. yüzyıldan XIX. yüzyıla kadar kronolojik bir biçimde ortaya koymaktadır.

Çalışmamızda bu kronolojik değişimi gösterebilmek amacıyla, Edremit Merkez Kabristanlığı, Ağa Camii Haziresi ve Kurşunlu Camii Haziresi'nden toplam 23 mezar örneği seçilerek, mezar ve mezar taşı tipi, başlık tipi, tezyinat, yazı bölümler halinde incelenmiş ve analiz edilmiştir.

1. Mezar Örnekleri

Mezar No.	: 1
Görsel No.	: 1-5
Çizim No.	: 1-5
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Kurşunlu Camii Haziresi / 39°35'45"N 27°01'15"E
Kimliği	: Yusuf Sinan Bin Habib
Tarihi	: Cemâziye'l-âhir 700 (H) / Şubat-Mart 1301 (M)
Kitabesi	: Baş ve ayak şahidenin kitabe satırları Arapça metinler halinde celi sülüs karakterlerle yazılmıştır.

Baş Taşı İç Yüzü

Kale'n-Nebiyü Aleyhisselam
El-müminune layemutun nukile
Min darı'l-fena ila darı'l-beka

Baş Taşı İç Yüzü

قال النبي عليه السلام
المؤمنين لا يموتون نوقل
من درال فنا الى ادرالبقا

Baş Taşı Dış Yüzü

Tuviffiye el-merhum el-mağfur el-alim
El-amil Mevlâna Yusuf Sinan bin Habib
El-kadi bi İbn-i hâkim fi'ş-şehri
Cemâziye'l-âhir
Sene seb'a mi'e

Baş Taşı Dış Yüzü

توفى المرحم المغفور العالم
العامل مولانا يوثف سنن بن حبيب
القد بأ ابن حاكم في شحر جمازی الاخر
سنة سبعمائة

Ayak Taşı İç Yüzü

Ya men bi dünyahu'şteğal Gad ğarrahi
tulu'l-emel

Evelem yezel fi ğafletin Hatte denâ
minhü'l eccl

El-mevt babu ve külli ennesi dahilühü

Baş Taşı İç Yüzü

يامن بدنيا أشتغل قد غره طوالأمل

أولم يزل في غفلة حتى دنا منه الأجل

الموت باب وكل الناس داخله

Ayak Taşı Dış Yüzü

El-mevtu ye'ti bağteten Ve'l-kabru
sundûku'l-amel

İsbir ale ehvelihe La mevte illa bi'l eccl

El-mevti kas eve küllü ennesi şerbete

Baş Taşı Dış Yüzü

الموت يأتي بغتة والقبر صندوق العمل

اصبر على أهوالها لاموت إلا بالأجل

الموت كأس وكل الناس شاربة

Ölçüleri : **Baş Şahide** : **Gövde** : 87×37×6,5 cm.

: **Ayak Şahide** : **Gövde** : 94,5×35×6,5 cm.

: **Mezar** : 166×62×41 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Çerçevesiz mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan baş şahide, tepesi yatay düz çizgili ve düşey dikdörtgen prizmal bir gövdeden oluşmaktadır. Şahidenin iki yüzünde yer alan kitabe satırları celi süslüs karakterlerle Arapça metinler halinde yazılmıştır. Baş şahidenin dış yüzeyindeki dört satırlık ve iç yüzeyindeki üç satırlık Arapça kitabe satırları dikdörtgen kartuşlarla sınırlandırılmıştır. Şahidenin kitabe satırları zamanla tahrip olmuş vaziyettedir. Fakat bazı süsleme detayları bir nebze korunabilmiştir. Şahidenin dış yüzey kitabesindeki ilk iki satır ve son satırda yazı içlerine, köşelerine, kenarlarına ve şahidenin İç yüzeyinde satır sonlarına doğru yoğunlaşan rumi motifler kullanılmıştır.

Ayak Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan ayak şahide, tepesi yatay düz çizgili ve düşey dikdörtgen prizmal bir gövde formundan oluşmaktadır. Şahidenin iç ve dış yüzünde bulunan üçer satırlık Arapça kitabe satırları dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır. Rumi motiflerle süslenen söz konusu kitabe satırları şahidenin dış yüzeyindeki son satırda daha belirgin özelliktedir.

Mezar : Yüksek çerçeveli mezar dikdörtgen bir form yapısı sergilemekle birlikte ve baş ve ayak şahideleri mezarın kısa kenar çerçevelerinin içe bakan yüzünden toprağa gömülmüştür. Çerçeve mezarın kısa ve uzun kenar panoları dikdörtgen çerçevelerle hareketlendirilmiştir.

Mezar No. : 2

Görsel No. : 6

Çizim No. : 6

Bulunduğu Yer ve Konumu : Ağa Camii Haziresi / 39°35'44"N
27°01'07"E

Kimliği : Cemile

Tarihi : -

Kitabesi : Baş şahidenin Arapça kitabesi 2 satır halinde olup celi sülüs hatla yazılmıştır.

İntekalet el merhume

انتقلت المرحمه

El mağfure Cemile

المغفوره جميله

Ölçüleri : Baş Şahide : Gövde : 82×32,5×6,5 cm.

Alınlık : 20×32 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden oluşan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve sivri kemerli bitkisel bir alınlığa sahiptir. Şahidenin 2 satır halindeki celi sülüs hatlı kitabesi dikdörtgen kartuşlarla sınırlandırılmıştır. Şahidenin sivri kemerli alınlığı palmet ve rumi motifleriyle süslenmiştir. Palmet alınlığın orta bölümünde rumi motiflerini kuşatan bir çerçeve etkisi yaratmış; rumi bezemeler ise bu çerçevenin iç alanını yoğun biçimde doldurarak kompozisyonu tamamlamıştır. Gövde üzerindeki iki satırlık kitabe, zencirek motiflerinden oluşan bir kenar suyu ile çevrelenmiş olup bu kenar suyu her iki satırın dikdörtgen kartuşu etrafında dolaşarak satırlar arasındaki bölümü belirgin şekilde ayırmıştır. Şahidenin iki yanında, zikzak motifleriyle işlenmiş birer sütünce motifi yer almakta ve bu sütuncelerin üst ve alt uçları birer kum saati tasviriyle bezenmektedir.

Mezar No. : 3

Görsel No. : 7

Çizim No.	: 7
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Kurşunlu Camii Haziyesi / 39°35'45"N 27°01'15"E
Kimliği	: Muhammed Çelebi
Tarihi	: 1132 (H) / 1719-1720 (M)
Kitabesi	: Baş şahide 5 satır halinde yazılmış sülüs hatlı bir kitabeye sahiptir.

Merhum	مرحوم
Kassabzâde	قصاب زاده
Muhammed Çelebi	محمد چلبی
Ruhuna Fâtiha	روحنه فاتحه
Sene 1132	سنه ۱۱۳۲

Ölçüleri : **Baş Şahide** : **Gövde:** 80×17,5×17 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzeme ile yapılmış olan baş şahide karma bir forma sahiptir. Şahide bir noktaya kadar dikdörtgen prizmal bir şekilde devam etmiş ve daha sonrasında aşağı doğru daralarak altıgen prizmal bir forma dönüşmüştür. Dikdörtgen form en tepede köşelerden pahlanmış ve silindirik mezar taşı gövdelerinde olduğu gibi sivrilerek sonlanmıştır. Bu tipteki şahideler için bazı kaynaklar “Melami taş” olarak bahsetmektedir.⁴ Şahidenin 5 satırlık sülüs hatlı kitabesi kartuşlarla bölünmemiş bunun yerine tüm kitabe aşağı doğru daralarak ucu sivriltilmiş ve düz silmeli bir kartuş içerisine alınmıştır.

Şahidenin altıgen prizmal olarak devam eden gövde panosunda yuvarlak geometrik bir süsleme bulunmaktadır.

Mezar No. : 4

Görsel No. : 8

Çizim No. : 8

4 Melami taş hakkında daha detaylı bilgi için bkz. İrfan Yiğit, Ülkü Ünlüsoy, *Hıdırlık-Ulumezarlık Osmanlı Dönemi Çorum Mezar Taşları*, Çorum Belediyesi Kültür Yayınları, Çorum 2014, s.14.

Bulunduğu Yer ve Konumu : Ağa Camii Haziresi / 39°35'44"N
27°01'07"E

Kimliği : Hasan Ağa

Tarihi : 1145 (H) / 1732-1733 (M)

Kitabesi : Baş şahidenin tâlik hatla yazılmış
5 satırlık bir kitabesi bulunmaktadır.

Merhum ve mağfur مرحوم و مغفور

El muhtaç ila rahmeti المحتاج الى رحمت

Rabbihil gafur Hasan ربّه الغفور حسن

Ağa Ruhuna Fâtiha اغا روحنه فاتحه

Sene 1145 سنه ٥٤١١

Ölçüleri : Baş Şahide : Gövde: 92×24,5×13 cm.

Başlık : 24×26 cm.

Boyun : 14×14

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzeme kullanılarak yapılan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve oval formlu sarık tipinde bir başlıktan oluşmaktadır. Yuvarlak başlıklı, çapraz eğimde düşey dilimli destar, aşağı doğru genişleyen silindirik bir boyun ile gövdeye oturtulmuştur. Şahidenin 5 satırlık tâlik hatlı kitabesinin 4'ü dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmışken tarih satırı ucu sivriltilmiş yarım yuvarlak bir kartuş ile sınırlandırılmıştır.

Şahidenin destar bölümündeki çapraz şeritlerin başlığı sıkıştırmasıyla oluşan formun tepe bölümünde dikey silmeler ve bunların içe doğru üçgen biçiminde bükülmüş süslemeleri tasvir edilmiştir.

Mezar No. : 5

Görsel No. : 9

Çizim No. : 9

Bulunduğu Yer ve Konumu : Ağa Camii Haziresi / 39°35'44"N
27°01'07"E

Kimliği : Ahmed Ağa

Tarihi : 1210 (H) Şevval 20 / 28 Nisan
1796 (M)

Kitabesi : Baş şahidenin 8 satırlık kitabesi
tâlik hatla yazılmıştır.

Hüve'l Hayyü'l Bâki	هو الحى الباقي
El çeküp bil cümleden ettim bekaya rıhleti	الچكوب بلجملدن اتم بقايه رحلتى
Terk idüp geriye malı mülki devleti	ترك ايدوب كرويه مال ملكى دولتى
Kim gelüp kabrimi ziyaret eyleyen ihvanımın	كيم كلوب قبرم زيارت ايلين اخوانمن
Okusunlar ruhum için “kulhüvallah” ayeti	اوقسونلر روحم ايچون قل هو الله ايتى
Merhum ve mağfurun leh ilmi zâde	مرحوم و مغفور له علمى زاده
Ahmed Ağa'nın Ruhçün	احمد اغانك روحچون
el-Fâtîha Sene 1210 Şevval 20	الفاطحه سنه ١٢١٠ في ل ٢٠

Ölçüleri : Baş Şahide : **Gövde:** 162×38×15 cm.
Başlık : 28×31 cm.
Boyun : 16×19 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzeme ile yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve çubuklu başlıklı kısa sarıklı kavuk formunda bir başlıktan oluşmaktadır. “Kâtibi” adı verilen bu kavuk, silindirik bir boyuna ile gövdeye bağlanmaktadır. Gövde toprağa doğru kademeli bir şekilde daralarak gömülmüştür. Şahidenin 8 satırlık süslü hatlı kitabesinin ilk satırı olan serlevha, basık kemerli bir kartuşla çevrelenmiştir. Birlikte değerlendirilen dua ile tarih satırı kısa kenarları dalgalı, uzun kenarları düz silmeli bir kartuşla sınırlandırılmıştır. Diğer kitabe satırları ise köşeleri pahlanmış dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır.

Baş şahidenin gövde panosunun üst bandı bitkisel ve istiridye kabuğu motifi ile süslenmiştir. Üst bandın ortasına üç ayrı parça şeklinde İstiridye kabuğu motifi yerleştirilmiş olup bandın iki tarafına üçer papatya çiçeğiyle sonlanan birer papatya dalı motifi kabartılmıştır. Başlığın sarık kısmına yüzü aşağı bakan bir gül motifi işlenmiştir.

Mezar No. : 6

Görsel No. : 10

Çizim No.	: 10
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Ağa Camii Hazinesi / 39°35'44"N 27°01'07"E
Kimliği	: Muhammed Ağa
Tarihi	: 1215 (H) / 1800-1801 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin sülüs hatla yazılmış 10 satırlık bir kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Bâki

هوالباقی

Beni kıl mağfîret ey Rabbi Yezdân

بنی قیل مغفرت ای رب یزدان

Bi-hakkı Ârş-ı azam nur-ı Kur'an

بحق عرش اعظم نورو قران

Gelüp kabrim ziyaret iden ihvan

کلوب قبرم زیارت ایدن اخون

İde ruhuma bir Fâtiha ihsân

ایده روحمه بر فاتحه احسان

Merhum ve mağfurleh

مرحوم و مغفورله

Çolak Ali oğlu

چولاق علی اوğlu

Hacı Muhammed Ağa'nın

حاجی محمد اغانک

Ruhîcün Fâtiha

رحیچون فاتحه

Sene 1215

سنه ۱۲۱۵

Ölçüleri	: Baş Şahide	: Gövde: 157×37,5×16 cm.
		Başlık : 21×26 cm.
		Boyun : 15×17 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzeme ile yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve çubuklu başlıklı kısa sarıklı kavuk formunda bir başlıktan meydana gelmektedir. "Kâtibi" adı verilen bu kavuk, aşağı doğru hafif genişleyen bir boyuna oturtularak gövdeye bağlanmıştır. Gövde tarih satırının bulunduğu seviyeden aşağı doğru kademeli şekilde daralarak toprağa gömülmüştür. Şahidenin 10 satırlık sülüs hatlı kitabesinin ilk satırı olan serlevha, birbirine eşit olmayan altıgen bir kartuşla çevrelenmişken tarih satırı yay biçiminde bir kartuşla sınırlandırılmıştır. Kitabenin diğer satırları ise dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır.

Mezar No.	: 7
Görsel No.	: 11
Çizim No.	: 11
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Edremit Merkez Kabristanlığı / 39°36'05" N 27°01'12"E
Kimliği	: Molla Mustafa
Tarihi	: 1229 (H) / 1813-1814 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin 8 satırlık kitabesi sülüs hatla yazılmıştır.

El Bâki	الباقى
Genç iken göçtü cihandan	کنچ ايکن کوچدى جهانندن
Böyle bir hulk-ı halim dilerim	بويله بر خلق حلیم ديلرم
Kabrini pür-nur eyleye rabbül kerim	قبرنى پر نور ايليّه رابلكریم
Merhum ve mağfur hâkim	مرحوم و مغفور حكيم
Ali baba oğlu Cennet mekân	على بابا او غلوجنت مکان
Molla Mustafa Ruhuna Fâtiha	منلا مصطفىه روحنه فاتحه
Sene 1229	سنه ۹۲۲۱

Ölçüleri	: Baş Şahide	: Gövde: 95×27,5×11 cm.
		Başlık : 14×24 cm.
		Boyun : 9×12 cm.

İşleme Tekniği	: Oyma zemin üzerine alçak kabartma
Mezar Tipi	: Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal gövde ve çapraz eğimde düşey dilimli şeritlerden oluşan bir başlığa sahiptir. Başlık, çapraz şeritler halinde sarılmış ve en üstte yatay tek bir şerit tarafından toplanmıştır. “Makdem” olarak adlandırılan bu başlık yukarı doğru hafif daralan bir boyun ile gövdeye oturtulmuştur. Şahidenin 8 satırlık sülüs hatlı kitabesinin 7’si dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmışken serlevha satırı kare bir kartuş, tarih satırı ise yay biçiminde bir kartuş ile sınırlandırılmıştır.

Mezar No.	: 8
Görsel No.	: 12
Çizim No.	: 12
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Edremit Merkez Kabristanlığı / 39°36'10" N 27°01'17"E
Kimliği	: Mustafa
Tarihi	: 1229 (H) / 1813-1814 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin tâlik hatla yazılmış 7 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Bâki

هوالباقی

Bakup geçme ricam budur ey Muhammed
ümmetiباقوب کچمه رجام بودر ای محمد امتی
اولونک دیردن همان بر فاتحه در منتیÖlünün diriden hemen bir Fâtihadır
minneti

قبریمی زیارت ایدن بولر جنتی

Kabirini ziyaret iden bulur cenneti

بر فاتحه احسان ایدن بولور جنتی

Bir Fâtîha ihsan iden bulur cenneti

کوردا اوغللرندان محمد اوغلی

Görede oğullarından Muhammed oğlu

مصطفی روحنه فاتحه سنه ۹۲۲۱

Mustafa Ruhuna Fâtîha sene 1229

Ölçüleri	: Baş Şahide	: Gövde : 89×26×8,5 cm.
		Başlık : 23×20 cm.
		Boyun : 10×13 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma**Mezar Tipi** : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve kısa sarıklı kavuk tipinde bir başlıktan oluşmaktadır. Başlık yukarı doğru daralan silindirik bir boyuna oturtularak gövdeye bağlanmıştır. Şahidenin 7 satırlık tâlik hatlı kitabesi yamuk dikdörtgen kartuşlarla sınırlandırılmış olup sağdan sola doğru eğimli bir şekilde yazılmıştır.

Şahidenin başlık kısmı, enli bir şerit tarafından çevrelenmiş olup bu şeridin dışında kalan üst bölüm yıldız ya da baklava dilimi motifleriyle bezenmiştir.

Bu enli şerit üzerinde stilize bir gül kabartması yer almaktadır. Başlığın boyun ile bağlandığı kısım da yine baklava dilimi motifleriyle süslenmiştir.

Mezar No.	: 9
Görsel No.	: 13
Çizim No.	: 13
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Ağa Camii Haziresi / 39°35'44"N 27°01'07"E
Kimliği	: Hatice Kadın
Tarihi	: 1234 (H) Cemâziye'l-âhir 10 / 6 Nisan 1819 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin sülüs hatla yazılmış 8 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Bâki

هوالباقى

Bir gül-i gonca iken açılmadan

بر کلی غنجه ايکن اچلمدن

Soldum bağ-ı cihanı terk

صولدم باغ جهانى ترك

İdüp cennet-i âlâyı buldum

ايدوب جنت اعلاى بولدم

Ebubekir Ağa kerimesi

ابوبكر اغا كرمه سى

Merhume Hatice Kadın

مرحومه حديجه قدين

Ruhuna Fâtiha

روحنه فاتحه

Sene 1234 Cemâziye'l-âhir 10

فى سنه ١٢٣٤ ج ١٠

Ölçüleri : Baş Şahide : **Gövde** : 95×23×9 cm.

Başlık : 10×18 cm.

Boyun : 10×11 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemedен yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve üstü mantar biçimli hotoz başlıktan oluşmaktadır. Hotoz başlık, aşağı doğru genişleyen silindirik bir boyun ile gövdeye bağlanmıştır. Şahidenin 8 satırlık sülüs hatlı kitabesinin 6 satırı dikdörtgen kartuşlar içerisinde düzenlenmiştir. Serlevha satırı yuvarlak bir kartuşla, tarih satırı ise ucu sivriltilmiş yarım yuvarlak bir kartuşla sınırlandırılmıştır.

Şahidenin gövdesinin üst sınırı bitkisel bir kompozisyonla bezenmiştir. Serlevhayı taçlandıran soyut yaprak dizileri, bu bölümün ana süsleme unsurunu oluşturmaktadır. Soyut yaprakların iki yanında birer lale dalı motifi yer almaktadır. Serlevhanın kısa kenarlarında söz konusu bu süsleme kompozisyonunu taşıyıcı şekilde betimlenmiş birer sütünce motifi bulunmaktadır. Hotoz başlığın hemen altı kabara şeklindeki bir peygamber çiçeği motifi ve onun iki yanında yer alan birer hurma dalı motifi ile süslenmiştir. Şahidenin boyun kısmı, ortada bir bilezik gibi silmeyle bölünen iki ayrı gerdanlık motifi ile bezenmiştir. Silmenin üstünde kalan ilk gerdanlık, dalgalı formlarla boyun kısmının etrafını dönerken ikinci bilezik silmenin altında kalıp, ortası silmeye tutturulmuş ve iki yana sarkıtılmış boncuk dizilerinden meydana gelmektedir. Söz konusu silmeye tutturulan bileziğin ise orta kısmından aşağı doğru ucu üç boncuktan oluşan bir takı sarkıtılmıştır.

Mezar No.	: 10
Görsel No.	: 14-16
Çizim No.	: 14-16
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Ağa Camii Haziresi / 39°35'44"N 27°01'07"E
Kimliği	: Şerife Nefise Hanım
Tarihi	: 1240 (H) Safer 7 / 1 Ekim 1824 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin 10 satırlık kitabesi sülüs hatla yazılmıştır.

Hüve'l Hallâku'l Bâki

هو الخلاق الباقي

Olucak ferman hak ister icabet da'vete

اوليحق فرمان حق استر اجابت دعوتہ

Emrine mutiğ olan cümle ererler izzete

امرنہ مطيع اولان جمله ايررلر عزتہ

Azm idüp beka mülküne bir ferdi sınhı

عزم ايدوب بقا ملکنہ بر فرد سحنی

El çeküp fani cihandan irdi kurbu rahmete

الچکوب فانی چہا ندن ایردی قرب رحمتہ

Hayatında ruzi şeb ikram iderdi aleme

حياتندہ روزشب اکرام ایدردی عالمہ

Hanesinde nice kimse el sunardı ni'mete

حانہ سندہ نہہ کیمسہ ال صورددی نعمتہ

Dergâh-ı Âli kapucı başlarından

درکاه عالی قیوج باشیلرندن محمد اغانک

Muhammed Ağa'nın

خلیلہ سی مرحومہ شریفہ نفیسہ حاتم روحیچون

Halilesi merhume Şerife Nefise Hanım

الفتاحہ سنہ ۱۰۴۲۱ فی ۷ ص

Ruhiçün

el-Fâtıha sene 1240 Safer 7

Ölçüleri**: Baş Şahide: Gövde:** 51,5×35,5×18,5 cm.**Tepelik :** 32×35 cm.**Ayak Şahide: Gövde :** 148×35×17,5 cm.**Tepelik :** 34×32 cm.**Mezar :** 210×106 cm.**İşleme Tekniği****:** Oyma zemin üzerine alçak kabartma**Mezar Tipi****:** Çerçeveli mezar**Baş Şahide****:** Mermer malzemeden yapılmış olan baş

şahide düşey dikdörtgen prizmal gövde ve bitkisel tepelikten oluşmaktadır. Şahidenin gövdesi dikdörtgen bir kaideyle yükseltilmiş gibi görünmektedir. Fakat mezarın görünüşünden de anlaşılacağı üzere bu kısım çerçeveli mezarın kısa kenar panosunun görünen tarafı olmalıdır. Şahidenin sülüs hatla yazılmış 10 satırlık kitabesi, birbirinden farklı kartuş türlerine yer vermektedir. Kitabenin 8 satırı dikdörtgen formdaki kartuşlara yerleştirilmişken, serlevha kısmı basık kemer biçiminde tasarlanmış; dua ile tarih ibarelerinin bir arada bulunduğu bölüm ise aşağıya doğru daralan başka bir kartuşla sınırlandırılmıştır.

Kitabenin ikinci satırının kısa kenarlarını süsleyen sütünce motifleri, serlevhayı taşır şekilde tasvir edilmiştir. Gövdenin serlevhadan ayrılan üst köşe bantları iki yandan birer lale dalı motifleriyle bezenmiştir. İstiridye kabuğu motifi ile taçlandırılan bitkisel tepelik, iki yandan aşağı doğru

akantus yapraklarıyla devam ederek formu belirlenmiştir. Bitkisel tepelik, en tepede fiyonk şeklindeki kurdele motifinden sarkan 7 adet tomurcuk gül motifi ve onun iki yanına aynalanmış yapraklı dallarla oluşturulan lale motifleri ile tamamen süslenmiştir. Gövdenin kısa kenar panosuna doğru iki yandan genişleyen kısmı stilize akantus ve istiridye motifleriyle oluşturulan bir kompozisyonla süslenmiştir. Kısa kenar panosu iki bölüm şeklinde değerlendirilmiştir. Panonun üst kısmını oluşturan ilk bölüm, yatay düzlemde bir bordür içindeki soyut yaprak dizisiyle oluşturulmuştur. Alt kısım olan ikinci bölüm ise ortada yer alan taç yapraklı çiçek ve ona tutturulmuş soyut yapraklarla ikiye bölünmüştür. Bu iki alanın yüzeyi de stilize yaprak motifleriyle süslenmiştir. Ortadaki taç yapraklı çiçek motifi panonun iki ucunda da yarım çiçek şeklinde aynalanarak işlenmiştir.

Ayak Şahide

: Mermer malzemeden yapılan ayak şahide,

aşağı doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve uçları aşağı doğru bakan yaprak motifleri şeklinde bitkisel bir tepelikten oluşmaktadır. Aynı zamanda tepeliğin uç kısmında birde topuz başlık bulunmaktadır. Tepelik kısmını oluşturan ve uçları aşağı bakan yaprak motifleri aynı zamanda ışınsal kollar ya da ışın demeti şeklinde de yorumlanabilir. Şahidenin kısa kenar panosu üzerinden yükselen gövde aşağı doğru iki yandan genişleyerek panoyla birleştirilmiştir.

Ayak şahidenin gövde yüzeyi vazodan çıkan şükûfe kompozisyonu ile hiç boş yer kalmayacak şekilde süslenmiştir. Klasik urn tipine yakın olan bu vazo antik dönemlerin krater vazo tipinde yansıtır tarzda işlenmiştir. Vazo içerisinden çıkan tek dal motifi gövdenin en tepesine kadar şükûfe kompozisyonunu dağıtarak ilerlemiştir. Vazondan çıkan ve gövdenin tam ekseninde yer alan dal motifinin iki yanına aynalanmış vaziyette stilize yaprak ve karanfil motifi bulunmaktadır. Karanfil motiflerinin yönleri gövdenin dış yüzeyine doğru dönmüştür. Tam eksenden çıkan tek dal motifi simetrik bir şekilde iki yanda uçlarında peygamber çiçeği olan kıvrımlı dallarla gövde yüzeyinin tepesine kadar çıkarak zirvede stilize lale motifleriyle son bulmaktadır. Stilize lale motifinin iki yanında ise ana daldan simetrik olarak çıkan birer gonca gül motifi yer almaktadır. Orta eksenden içe doğru kıvrılan peygamber çiçekleriyle kesişen yerde bir penç motifi, kompozisyonun tamamlayıcısı olmuştur. Şükûfe kompozisyonu gövde yüzeyi boyunca yayılarak tüm gövdeyi tamamen süslemiştir. Şahidenin dört yönlü ışınsal kolları gövdeye doğru sarmaktadır. Gövdenin kısa kenar panosuna doğru genişleyen kısmı stilize akantus ve istiridye kabuğu motifleriyle şekillendirilmiştir. Kısa kenar panosu süsleme bakımından iki bölüme ayrılmaktadır. İlk kısım yani üst bölüm yatay bir bordür içinde stilize yaprak dizileriyle süslenmiştir. İkinci kısım yani alt bölüm ise ortada taç yapraklı bir çiçeğe tutturulan soyut

yaprak motifleriyle ikiye ayrılmıştır. İki alanda stilize yaprak motifleriyle süslenmiştir. Ortadaki taç yaprak kısa kenar panosunun iki ucuna da yarım olarak aynalanmıştır.

Mezar : Mermer malzemeden yapılmış olan mezar görünen kadarıyla alçak çerçevesi dikdörtgen bir form sergilemektedir. Fakat mezarın büyük bir kısmı toprak altında kalmış ve düzgünlüğü bozulmuştur. Mezarın sadece uzun ve kısa kenarlarının bir kısmı toprak üstünde yer almaktadır. Bundan dolayı mezar formunun kısa kenar panolarından da yola çıkarak yüksek çerçevesi mezar olma olasılığı hayli yüksektir.

Mezarın uzun kenar çerçevelerinin iç yüzlerinde yatay bir bordür içerisinde stilize yaprak dizileri ve taç yapraklı bir çiçeğe tutturulan soyut yaprak motifleri yer almaktadır. Bu bordür içindeki stilize yaprak dizisi şahidelerin kısa kenar panolarında da devam etmektedir. Muhtemelen mezarın uzun kenarları ters bir vaziyette kalmıştır. Çünkü başka örneklerde de rastlanılan bu kenar suyu süslemesi genel olarak çerçevesi mezar panolarının dış yüzeylerinde devam etmektedir. Bakıldığında anlaşılabileceği üzere de içe doğru yıkılmış bir görünüm sergilemektedir.

Mezar No.	: 11
Görsel No.	: 17
Çizim No.	: 17
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Ağa Camii Hazinesi / 39°35'44"N 27°01'07"E
Kimliği	: Emine Hanım
Tarihi	: 1246 (H) Zilhicce 3 / 15 Mayıs 1831 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin 9 satırlık kitabesi tâlik hatla yazılmıştır.

Hüve'l Bâki

هو الباقي

Bakup geçme ricam budur ey muhammed
ümmeti

بفوب كجه رجام بودر ای محمد امتی

Ölünün diriden heman bir Fâtihadır minneti

اولونك ديریدن همان بر فاتحه در منّتی

Kabrimi ziyaret iden ey Resulün ümmeti

قبرمی زیارت ایدن ای رسولك امتی

Bize bir Fâtiha ihsan iden bu cenneti

بزه بر فاتحه احسان ایدن بو جنتی

Alimizâde Ahmed Ağa'nın

عالمی زاده احمد اغانك

Zevcesi merhume ve mağfure

زوجه سی مرحومه و مغفوره

Emine Hanım Ruḥçün Fâtiha

امینه حانم روچون فاتحه

Sene 1246 zilhicce 3

سنه ١٢٤٦ فی ٣ ز

Ölçüleri**: Baş Şahide****Gövde: 139×27×11 cm.****Başlık : 20×20 cm.****İşleme Tekniği****: Oyma zemin üzerine alçak kabartma****Mezar Tipi****: Toprak mezar****Baş Şahide****: Mermer malzemeden yapılmış olan baş**

şahide uzun kenarları dalgalı düşey dikdörtgen prizmal gövde ve topuz başlıktan oluşmaktadır. Şahidenin 9 satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola doğru eğim verilerek yazılmıştır. Serlevha ve tarih satırı hariç diğer satırlar, kısa kenarları yumuşatılmış dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır. Serlevha gövdenin süsleme kısmıyla beraber değerlendirilerek çevrelenmemiştir. Tarih satırı ise oval bir kartuşla sınırlandırılmıştır.

Şahide gövdesinin en tepesini ve serlevhayı bir perde motifi taçlandırmaktadır. Perde iki uçtan köşelere tutturulmuş ve bu noktalardan birer püskül motifi sarkıtılmıştır.

Mezar No.**: 12****Görsel No.****: 18****Çizim No.****: 18****Bulunduğu Yer ve Konumu****: Edremit Merkez Kabristanlığı /****39°36'11" N 27°01'16"E****Kimliği****: Emin Efendi****Tarihi****: Şaban 1251 (H) / Kasım-Aralık****1835 (M)**

Kitabesi : Baş şahidenin 9 satırlık kitabesi sülüs hatla yazılmıştır.

Hüve'l Hayyü'l Bâki

هو الحى الباقي

Fani dünyaya meiletmek beka olmaz olur
yeksan

فنا دنيايه ميل اتمك بقا اولمز يكسان
كروب عالملى بربر الور عبرت اولان عفان

Görüp alemleri bir bir alır ibret olan irfan

بنم كبرى كيدر بر كون كرك كشى كرك صبيان

Benim gibi gider bir gün gerek kişi gerek
sıbyan

بنم بو مرسا اوستوندا بكاوير فاتحه احسان

Benim bu mersa üstünde bakıver Fâtiha
ihşan

ايكى عالمدا شاد اتسون اول رب يزdan

İki alemde şad etsün ol rabbi yezdan

امين افندى روجيچون الفاتحه

Edremit vücuhundan merhum

سنه ١٥٢١ في غره ش

Emin Efendi Ruhiçün el-Fâtiha

Sene 1251 fi gurre şaban

Ölçüleri : **Baş Şahide:** **Gövde:** 119×33,5×13 cm.

Başlık : 17×27 cm.

Boyun : 10×15 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal gövde ve oval formlu kısa başlıklı sarık tipinde bir başlıktan oluşmaktadır. Yatay düz şeritler üzerinden tek çapraz bir şerit tarafından çevrilen destar, kısa silindirik bir boyun ile gövdeye oturtulmuştur. Şahidenin 9 satırlık sülüs kitabesi dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır. Serlevha ve tarih satırının kartuş sınırlaması diğer satırlara göre daha küçük tutulmuştur.

Mezar No. : 13

Görsel No. : 19

Çizim No. : 19

Bulunduğu Yer ve Konumu : Edremit Merkez Kabristanlığı /
39°36'11" N 27°01'16"E

Kimliği : Muhammed Tahir Efendi

Tarihi
Eylül 1836 (M)

: 1252 (H) Cemâziye'l-âhir 1 / 13

Kitabesi
9 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

: Baş şahidenin sülüs hatla yazılmış

Hüve'l Hayyü'l Bâki

هو الحى الباقي

Beni kıl mağfiret ey Rabb-i Yazdân

بنى قيل مغفرت اى رب يزدان

Bi-hakkı Ârş-ı azam nur-u Kur'an

بحق عرش اعظم نور قران

Gelüp kabrim ziyaret iden ihvan

كلوب قبرم زيارت ايدن اخوان

İdeler ruhuma bir Fatiha ihsân

ايدلر روحمه بر فاتحه احسان

Merhum Emin Efendi'nin oğlu

مرحوم امين افنديك اوغلى

Merhum esseyid Muhammed Tahir

مرحوم السيد محمد طاهر

Efendi Ruhuna el-Fâtiha

افندى روحنه الفاتحه

Sene 1252 Cemâziye'l-âhir 1

سنة ٢٥٢١ في ١ ج

Ölçüleri

: **Baş Şahide:** Gövde: 111×27×11 cm.

Başlık : 16×22 cm.

Boyun : 8×12 cm.

İşleme Tekniği

: Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi

: Toprak mezar

Baş Şahide

: Mermer malzemeden yapılmış olan baş

şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve oval formlu kısa başlıklı sarık tipinde bir başlığa sahiptir. Yatay düz şeritli destar, tek çapraz bir şeritle çevrilmiş ve silindirik bir boyun ile gövdeye oturtulmuştur. Şahidenin 9 satırlık sülüs kitabesinin 7'si dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır. Serlevha ve tarih satırı diğer satırlardan farklı olarak, serlevha hareketli bir kartuşla, tarih satırı ise yarım yuvarlak bir kartuşla sınırlandırılmıştır.

Mezar No.

: 14

Görsel No.

: 20

Çizim No.

: 20

Bulunduğu Yer ve Konumu
27°01'07"E

: Ağa Camii Haziresi / 39°35'44"N

Kimliği

: Aliyye Hanım

Tarihi : 1276 (H) Muharrem 7 / 6
Ağustos 1859 (M)

Kitabesi : Baş şahidenin tâlik hatla yazılmış
11 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Bâki	هو الباقي
Akil isen çeşmi ibretle nazar kıl zaide	عاقل ایسک چشم عبرتله نظر قیل ز ایدا
Hab içinde görünen muğaye benzer bu fena	خواب ایجنده کورینن مغایه بکز بو فنا
Tutalmıki hazreti nuh ömrüne irsül el	طوتالمکه حضرت نوح عمرینه ایرسون ال
Çeşmi pür nurun açup yutmak kader gelmez sana	چشم پر نورک آچوب یوتمق قدر کلمز سکا
Küllî şeyin halik nassına başım eğmişim	کل شی هالک نصنه باشم اکمشم
Anın için razıyım fermanına ya Rabbenâ	انک ایچون راضیم فرمانکه یا ربنا
Sabık Edremit Müftüsü Muhammed Efendi kerimesi	سابق ادرمید مفتیسی محمد افندی کریمه سی
	و خواجه زاده الحاج طاهر افندی جلیله سی
Ve Hocazâde el-haç Tahir Efendi halilesi	مرحومه عالیّه خانمک روحنه فاتحه
Merhume Aliyye Hanım'ın Ruhuna Fâtiha	سنه ٦٧٢١ فی ٧ م
Sene 1276 fi Muharrem 7	

Ölçüleri : **Baş Şahide:** Gövde : 138×36×9 cm.

Tepelik : 25×37 cm.

Boyun : 15×17 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemedен yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal gövde ve bitkisel bir tepelikten oluşmaktadır. Sol alt ucunun bir kısmı kırılmış olan bitkisel tepelik aşağı doğru genişleyen bir boyunla gövdeye bağlanmıştır. Şahidenin 10 satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola eğimli bir şekilde yazılmıştır. Serlevha ve tarih satırı hariç diğer satırlar yamuk dikdörtgen şekilli kartuşlar içerisine alınmıştır. Serlevha ve tarih satırı ise yarım yuvarlak bir kartuş ile sınırlandırılmıştır.

Şahidenin bitkisel tepeliği, stilize akantus yapraklarının bir bağ ile bağlandığı boyun kısmıyla birleşmiş ve yedi gül motifinin bir araya gelmesiyle oluşan tepelik, tam bir gül demeti şeklini almıştır. Fakat tepeliğin bir kısmı kırılmış olduğundan muhtemelen gül motifi kırılmış parçayla beraber sekiz

olmalıdır. Şahidenin kitabe satırlarını stilize yaprak motiflerinden oluşan bir kenar suyu çevrelemektedir. Gövdenin üst köşelerine ise birer palmet motifi yerleştirilmiştir.

Mezar No.	: 15
Görsel No.	: 21
Çizim No.	: 21
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Ağa Camii Haziresi / 39°35'44"N 27°01'07"E
Kimliği	: Halil Ağa
Tarihi	: 1229 (H) / 1813-1814 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin sülüs hatla yazılmış 9 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Bâki	هوالباقى
Fenadan bekaya eyledi rihlet	فنادن بقايه ايلدى رحلت
İde kabrini hak ravza-i cennet	ايدى قبرنى حق روضه جنت
Merhum ve mağfur	مرحوم و ممغفور
El muhtaç ila rahmeti	المحتاج الى رحمته
Rabbihil gafur Kızıl	ربه الغفور قىطل
Keçili Hacı Halil Ağa	كچلى حاج حليل اغا
nın Ruhçün el-Fâtiha	نك روحچون الفاتحه
Sene 1229	سنه ٩٢٢٩

Ölçüleri : Baş Şahide: Gövde : 139×29,5×13 cm.

Başlık : 17×27 cm.

Boyun : 9×15 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve kısa başlıklı, çapraz eğimde düşey dilimli sarık tipinde bir başlıktan oluşmaktadır. Çapraz şekilde sarılmış destarin, en üstte yatay bir şeritle toplandığı "makdem" adı verilen bu başlık, aşağı doğru genişleyen silindirik bir boyuna oturtularak gövdeye bağlanmıştır.

Şahidenin 9 satırlık sülüs hatlı kitabesinin 7'si dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır. Fakat serlevha satırı kenarları dalgalı bir kartuş ile çevrelenmiştir. Tarih satırı ise yay biçiminde bir kartuşla sınırlandırılmıştır.

Şahidenin çapraz şeritli destarının üzeri yönü aşağı bakan bir peygamber çiçeği motifi ile süslenmiştir.

Mezar No.	: 16
Görsel No.	: 22
Çizim No.	: 22
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Edremit Merkez Kabristanlığı / 39°35'44"N 27°01'07"E
Kimliği	: Gülsüm Hanım
Tarihi	: 1284 (H) Rebî'ü'l-evvel 8 / 10 Temmuz 1867 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin tâlik hatla yazılmış 8 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Âh Mine'l Mevt	آه منال موت
Hamlini vaz' eyleyüp eyledi terki fena	حملنى وضع ايلوب ايلدى ترك فنا
Ol habibin hürmetine mağfired kıl ya	اول حبيبك حرمتنه مغفرت قبل يا ربنا
Rabbena	معصوكك بر اقدى دعاجى عزم ايتدى باغ جناحه
Masumken bıraktı duacı azm itti bağ-ı cinana	رحمتنه مستغرق ايده اول باغرى خدا
Rahmetine müstağrak ide ol bağı hüda	امين افندى زاده شاکر افندينگ
Emin Efendi zâde Şakir Efendi'nin	حليله سى نفيسه کلثم خنمک
Halilesi Nefise Gülsüm Hanım'ın	روحنه سنه ١٢٢١ هـ فاتحه في ٨ ر ١
Ruhuna sene 1284 Fâtiha fi Rebî'ü'l-evvel 8	

Ölçüleri : **Baş Şahide:** Gövde : 94×31,5×10 cm.

Tepelik : 21×30 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal gövde ve bitkisel tepelikten oluşmaktadır. Şahidenin 8 satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola eğimli bir şekilde yazılmıştır. Kitabe satırları yamuk dikdörtgen şekilli kartuşlar içerisine alınmıştır. Serlevha

satırı ve tarih satırı diğer satırlardan farklı olarak, serlevha satırı dalgalı bir kartuşla, tarih satırı ise yay biçiminde bir kartuşla sınırlandırılmıştır. Bitkisel tepelik ile gövde dalgalı bir kemer formuyla birbirinden ayrılmıştır.

Şahidenin gövde kısmı oldukça sade ele alınmıştır. Bitkisel tepelik akantus yapraklarından oluşturulmuş bir taç şekliyle bütünleşmiş vaziyettedir. Akantus yapraklarıyla oluşturulan bu süsleme kompozisyonu tepeliğin iki yanından gövdeye doğru sarkarak bitkisel tepeliğin formunu oluşturmuştur. Taç şeklinde ele alınmış olan akantus yapraklarının ortasından da aynı zamanda birbirine bakar tarzda içe kıvrılmış yapraklar ve bu yaprakların ortasından dik bir şekilde çıkan akantus motifi tepeliğin yüzeyini tamamen süslemiştir.

Mezar No.	: 17
Görsel No.	: 23
Çizim No.	: 23
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Kurşunlu Camii Haziresi / 39°35'45"N 27°01'15"E
Kimliği	: Osman Nuri Efendi
Tarihi	: 1287 (H) Cemâziye'l-âhir - 1286 (R) 24 Ağustos / 1870 (M) Ağustos/Eylül – 1869-1870 (M)
Kitabesi	: Baş şahidenin sülüs hatla yazılmış 7 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Hallâku'l Bâki

هو الخالق الباقي

İlahi abdin el asi atana

الهي عبدك العاصي اتاكا

Merhum eşrafi küşattan

مرحوم اشراف قصا تذن

Edremid hâkimi el-hac

ادرميد حاكمي الحاج

Osman Nuri Efendi

عثمان نوري افندی

Bin Ya'kub gufre le hüme

بن يعقوب غفر لهما

Sene 1287 fi 2 Cemâziye'l-âhir sene ٦٨٢١ في ٦ جمادى الاخر سنة ٦٨٢١ في ٤٦ اغستوس
1286 fi 24 Ağustos

Ölçüleri : Baş Şahide: Gövde : Yükseklik 137 cm.

Çevre U. 75 cm

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan baş şahide sivrilerek sonlanan silindirik bir gövdeye sahiptir. Gövde yukarı doğru daralan yamuk dikdörtgen bir kaide üzerinden yükseltilmiştir. Şahidenin 7 satırlık sülüs hatlı kitabesi silindirik gövdenin yarısını kapsayacak şekilde gövdeyi sarmaktadır. Serlevha satırı diğer kitabe satırlarından ayrı tutularak gövdenin en tepesine yerleştirilmiştir. Tarih ibarelerinin bulunduğu son satır hariç diğer kitabe satırları dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır. Son satır ise ters kaş kemer biçimli bir kartuşla sınırlandırılmıştır.

Şahide serlevha satırı ile diğer kitabe satırları arasındaki gövde panosuna rufai tacı sembolü işlenmiştir. Rufai tacı sembolü çapraz destarlı bir sarık şeklindedir. Tacın hemen altında başlığı taşıyan, yarım ay şeklinde ve dört adet ucu kıvrımlı ayaktan oluşan taç altlığı bulunmaktadır. Silindirik gövdeyi yükselten dikdörtgen kaidenin yüzeyi bitkisel bir kompozisyon ile süslenmiştir. Kaide yüzeyinin tam ortasına açmamış bir rozet çiçeği motifi yerleştirilmiştir. Rozet çiçeği dört yandan fiyonk şeklinde iki kurdele motifiyle bağlanmış ve bu süsleme kompozisyonu, iki yanda paralel olarak devam eden kıvrımlı filiz dalı motifleri ile tamamlanmıştır.

Mezar No. : 18

Görsel No. : 24

Çizim No. : 24

Bulunduğu Yer ve Konumu : Ağa Camii Haziresi /
39°35'44"N 27°01'07"E

Kimliği : Aişe Kadın

Tarihi : 1291 (H) Recep / Ağustos-Eylül
1874 (M)

Kitabesi : Baş şahidenin nesih hatla yazılmış
10 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Âh Mine'l Mevt

آه منالموت

Yürü ey bi vefa dünya seninle elveda' olsun

یوری ای بیوفا دنیا سنکله الوداع اولسون

İşi cevri cefa dünya seninle elveda' olsun

ایشی جورى جفا دنیا سنکله الوداع اولسون

Fenadan el çeküb Ya Rab bekaya eyledim
rihlet

فنادن ال چکوب یارب بقایا ایلدم رحلت

Kerem kıl cürmümü afv it adn bana makam
olsunکرم قیل جرممى عفو ایت عدن بکا مقام اولسون
الهی بن کنا هکاری حشرین ایلمه رسوای

İlahi ben günahkârı haşrın eyleme rüsvay

دیلرم جرم عصیانم سنک عفوکلهمحو اولسون

Dilerim cürm-ü isyanım senin afvınla mahv
olsun

عالمى زآده کریمه سى مرحومه و مغفوره

عیشه قادینک روحنه الفاتحه

Alimizâde kerimesi merhum ve mağfure

سنه ۱۹۲۱ فی غره ب

Aişe Kadının Ruhuna el-Fâtîha

Sene 1291 fi gurre Recep

Ölçüleri**: Baş Şahide: Gövde : 119×29,5×8 cm.****Alınlık : 18×19 cm.****İşleme Tekniği****: Oyma zemin üzerine alçak kabartma****Mezar Tipi****: Toprak mezar****Baş Şahide****: Mermer malzemeden yapılmış olan baş**

şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve sivri kemerli bitkisel bir alınlığa sahiptir. Dikdörtgen gövde alttan genişleyerek yatay dikdörtgen bir kaideye oturmaktadır. Fakat bu kaide gibi görünen aslında çerçeveleli mezarın kısa kenar panosu olmalıdır. Günümüzde şahidenin çerçeveleli mezarına dair kısa kenar panosunun bir kısmı dışında bir kalıntı bulunmamaktadır. Bu veriler mezarın orijinal yerinin burası olmadığını farklı bir yerden buraya taşındığını düşündürmektedir. Şahidenin 10 satırlık nesih hatlı kitabesi sağdan sola eğimli bir şekilde yazılmıştır. Serlevha ve tarih satırı hariç diğer satırlar yamuk dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmıştır. Serlevha satırı köşeleri pahlanmış üçgen bir kartuşla sınırlandırılmıştır. Tarih satırı ise yarım yuvarlak bir kartuşla çevrelenmiştir.

Baş şahidenin sivri kemerli bitkisel alınlığı, geometrik ışınsal kollarla oluşturulan ışınsal demet motifiyle süslenmiştir. Işınsal çıkış noktasında üç adet iç içe geçmiş ve C kıvrımlı stilize edilmiş bitkisel bir motif yer almaktadır. Bunun dışında gövdenin kaideye doğru genişleyen kısımları stilize yaprak motifleriyle hareketlendirilmiştir.

Mezar No.	: 19
Görsel No .	: 25-26
Çizim No.	: 25-26
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Edremit Merkez Kabristanlığı / 39°36'13" N 27°01'16"E
Kimliği	: Azize Hanım
Tarihi	: 1298 (H) Muharrem 18 / 21
Aralık 1880 (M)	
Kitabesi	: Baş şahidenin tâlik hatla yazılmış 8 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Bâki

هوالباقی

Dar-i ağacım muti nüş idüp ruhum ata ittim

دری اغاجام موتی نوش ایدوب روحم عطا ایتم

Geçürdüm serih ömrüm hezar şükürü hüda
ittimکچوردم سریخ عمرم هزار شکر خدا ایتم
الهی بیت قبرم رحمتکله نوره غرق ایله

İlahi beyt kabrim rahmetinle nura garg cyle

خدانک حکنه راضی اولوب جاتم فدا ایتم

Hüdanın hükmüne razı olup canım feda ittim

مولوه لی صالح قیودانک زوجه سی

Mevleveli Salih kapudanın zevcesi

مهاجرین چراکسه دن عزیزه خانمک

Muhacirini çerakiseden Azize Hanım'ın

روحنه فاتحه محرم ۸۱ فی سنه ۸۹۲۱

Ruhuna Fâtiha fi sene 1298 muharrem 18

Ölçüleri : Baş Şahide: Gövde : 104×35×8 cm.**Tepelik : 20×32 cm.****Ayak Şahide : Gövde: 114×35,5×10 cm.****Tepelik : 29×33 cm.****İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma****Mezar Tipi : Toprak mezar**

Baş Şahide : Mermer malzemedен yapılmış olan baş şahide aşağı doğru gidildikçe daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve bitkisel tepeliğe sahiptir. Şahidenin 8 satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola eğimli bir şekilde yazılmıştır. Kitabenin ilk satırı olan serlevha ve son satırı olan tarih satırı hariç, diğer 6 satır yamuk dikdörtgen kartuşlarla sınırlandırılmıştır. Fakat serlevha satırı dalgalı bir kartuş içerisine alınmıştır. Tarih satırı ise yay formundaki bir kartuşla çevrelenmiştir. Şahidenin bitkisel

tepeliği akantus yapraklarından oluşan bir bağ şeklinde bağlanarak bir demeti andırır vaziyettedir. Bu akantus yaprakları iki yanda aşağı doğru sarkarak uçları gövdeyle birleşmiştir. Akantus yapraklarıyla beraber yükselen tepelik, etrafı palmet yapraklarıyla çevrilmiş ve ortada açmış bir gül motifinden oluşmaktadır.

Ayak Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan ayak şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve bitkisel tepeliğe sahiptir. Tepelik, basık kemer formunda sonlanan gövdeye oturtulmuştur. Şahidenin gövde yüzeyi en alttan gövdenin en tepesine kadar kıvrımlı tek bir gül dalından çıkan gül dallarıyla süslenmiştir. Gövdenin üstünden yükselen tepeliğin boyun kısmı akantus yapraklarından meydana gelmiştir. Asıl tepelik kısmı üç gül ve gül tomurcuğundan oluşan bir demet ve bu demetin etrafında oluşturulmuş üst üste binen yapraklardan meydana gelmiştir. Gül demetinin hemen çevresinden çıkan yapraklar daha küçük boyutta ele alınmışken tepeliğin çevresini şekillendiren yaprak motifleri daha büyük boyuttadır. Söz konusu tepelik üçer gül motifini içine alan ve yapraklarla aşağı doğru iki yandan sarkarak gövdeyle birleşmiştir.

Mezar No. : 20

Görsel No. : 27

Çizim No. - : 27

Bulunduğu Yer ve Konumu : Edremit Merkez Kabristanlığı /
39°36'07" N 27°01'16"E

Kimliği : Muhammed

Tarihi : 1305 (H) / 1887-1888 (M)

Kitabesi : Baş şahidenin tâlik hatla yazılmış
7 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hû sene 1305

هو سنه ١٣٠٥

Kimseye bâki değildir çünkü dehri sübut

کیمسیه باقی دکلر چونکی دهرئی بوت

Gel oku ihlasla bir Fatiha itme sükût

کل اوقر اخلاصله بر فاتحه ایتمه سکوت

Gel nazar eyle bu mevta kabrine hem ibret al

کل نظر ایله بو موتا قبرینه هم عبرت ال

Küllü nefsin faniyyete fallahü hayyülle yemüt

کل نفس فانیئه فالله حیایئله یموت

Tarikat-ı Aliyye-i Kadiriyye muhibbanından
Hacı

طریقت علییه قادریه محبانندن حاجی
یوسف اوغلی محمد روحنه فتحه

Yusuf oğlu Muhammed Ruhuna Fâtiha

Ölçüleri : **Baş Şahide:** **Gövde** : 80×32,5×5 cm.

Başlık : 18×20 cm.

Boyun : 6×17 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Baş şahide aşağı doğru daralan düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve dört terkli bir başlığa sahiptir. Dört terke bölünmüş olan başlık, alt sınırda ince bir şeritle sarılmış ve yukarıya doğru daralan bir boyun ile gövdeye oturtulmuştur. Şahidenin 7 satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola doğru eğimli bir şekilde yazılmıştır. Bu 7 satırın 6'sı kısa kenarları pahlanmış yamuk dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmışken son satır olan serlevha ise oval bir kartuşla sınırlandırılmıştır.

Mezar No. : 21

Görsel No. : 28

Çizim No. : 28

Bulunduğu Yer ve Konumu : Ağa Camii Haziresi /
39°35'44"N 27°01'07"E

Kimliği : -

Tarihi : -

Kitabesi : Baş şahidenin sülüs hatla yazılmış
5 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Hallâkû'l Bâki

خوالقالباقى

Bir nazeninin meskenidir

برنازينيك مسكنيدر

Bu mezar eylemiş nazik teni

بو مزار ايلميش نازك تنى

Hak yeksan rüzgâr

خاك يكسان روزگار

Merhume ve mağfure

مرحومه و مغفوره

Ölçüleri : **Baş Şahide** : **Gövde** : 71×23×8 cm.

Başlık : 4×19 cm.

Boyun : 17×13 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Mermer malzemeden yapılmış olan baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve üstü düz biçimli hotoz başlıktan oluşmaktadır. Başlık aşağı doğru genişleyen bir boyunla gövdeye bağlanmıştır. Şahidenin 5 satırlık sülüs hatlı kitabesinin 4'ü dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmışken, serlevha satırı yarım yuvarlak bir kartuşla sınırlandırılmıştır. Şahidenin bir kısmı toprak altında kaldığından kimliği ve tarihi tespit edilememiştir.

Mezar No.	: 22
Görsel No.	: 29
Çizim No.	: 29
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Ağa Camii Haziresi / 39°35'44"N 27°01'07"E
Kimliği	: -
Tarihi	: -
Kitabesi	: Baş şahidenin sülüs hatla yazılmış 6 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Bâki

هو الباقي

Olucak ferman hüdadın kelamı icabet
dağvete

اولیجق فرمان خدادن کلام اجابت دعوته
امرینه مطیع اولنلر جمله ایرر عزته

Emrine mutiğ olanlar cümle erer izzete

عزم ایدوب بقا ملکینه ایتدی ...

Azm idüp beka mülküne itdi

الجبوب فانی جهانندن ایردی قرب رحمته

El çeküp fani cihandan irdi kurbu rahmete

صاغلغینده روز شب اکرام ایدردی عالمه

Sağlığında ruzı şeb ikram iderdi aleme

Ölçüleri : **Baş Şahide:** **Gövde** : 133,5×46×4 cm.

Alınlık : 50×48 cm.

İşleme Tekniği : Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi : Toprak mezar

Baş Şahide : Baş şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve üçgen biçimli bitkisel bir alınlığa sahiptir. Şahidenin 6 satırlık sülüs hatlı kitabesinin 5'i dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmışken serlevha satırı gövde panosundaki süsleme kompozisyonunu sınırlar nitelikte değerlendirilmiştir.

Baş şahidenin üçgen ya da ters “V” biçimli bitkisel alınlığı cami tasviri ve bitkisel süsleme kompozisyonuyla bezenmiştir. Alınlığın eksenine yerleştirilen minare, tasvir edilen kompozisyonu ikiye bölmektedir. Bu süsleme kompozisyonu üçgen alınlığın sivri ucunda palmet motifi ile tamamlanmış ve tepeliğin kenarları alınlığın asıl kompozisyonunu sınırlar şeklinde stilize akantus yaprakları ile çevrilmiştir. Minarenin kürsü kısmı yatay bir silme ile minare ekseninden kaymış ve pabuç kısmı bir kaide niteliğinde değerlendirilmiştir. Külahla sonlanan minarenin şerefe kısmının hemen altında bir bilezik betimlenmiştir. Minarenin solunda yer alan cami, basık kemerli bir girişe sahip olan son cemaat mekânı ile tasvir edilmiştir. Son cemaat mekânı girişinin iki yanında birer dikdörtgen pencere açıklığına yer verilmiş ve mekân kasnaksız iki dilimli kubbeye kapatılmıştır. Son cemaat mekânından sonra cami iki katlı olarak düzenlenmiştir. İlk katında üç dikdörtgen pencere açıklığı yer almaktadır. İkinci kat ortada oval bir pencere ve onun iki yanında dikdörtgen pencere açıklıklarıyla düzenlenmiş ve kasnaksız dilimli bir kubbeye kapatılmıştır. Minarenin sağ tarafındaki alınlık kısmı dilimli bir kâse içerisinde bulunan erik, incir ve cennet hurması meyveleriyle doldurulmuştur. Bunun dışında yine bu kâseden çıkan stilize lale dalı motifi alınlığı yukarıya kadar süslemiştir. Gövde panosunun üst bandının alt köşelerinde, birer palmet motifi ve onların üstünde dilimli kâse içerisine doldurulan erik, incir ve cennet hurması motifleri yer almaktadır. Yine bu kâse içerisinde stilize lale motifi yüzeyin iki köşesini de tepeye kadar süsleyerek şahide alınlığındaki süslemenin hemen hemen aynısı gövde panosunun köşelerinde tekrarlanmıştır. Gövdedeki bu süsleme kompozisyonu ikinci satırın kısa kenarlarında yer alan sütunceler tarafından taşınır gibi betimlenerek serlevha satırını en tepede bir istiridye kabuğu motifi ile taçlandırmıştır.

Mezar No.	: 23
Görsel No.	: 30
Çizim No.	: 30
Bulunduğu Yer ve Konumu	: Ağa Camii Haziyesi / 39°35'44"N 27°01'07"E
Kimliği	: -
Tarihi	: -
Kitabesi	: Baş şahidenin tâlik hatla yazılmış 6 satırlık kitabesi bulunmaktadır.

Hüve'l Hallâku'l Bâki

خوالخالق الباقي

Ya İlahi ol mübarek ismi pakın izzeti

يا الهى اولمبارك اسم پكين عزتى

Hem Resulün fahri alem şahı kevneyn
hürmeti

هم رسولك فخر عالم شاه كونين حرمتى
ايله قبرم روضه جنت ياله العالمين

Eyle kabrim ravza-i cennet ya ilahel alemin
Gece gündüz eylesünler huri gılman hizmeti

كجه كوندز ايلسونلر حور غلمان
حزمتى

..... Muhammed Efendi'nin

..... محمد افنديك

Ölçüleri

: Baş Şahide :

Gövde : 88×43×7,5 cm.

Tepelik : 25×48 cm.

İşleme Tekniği

: Oyma zemin üzerine alçak kabartma

Mezar Tipi

: Toprak mezar

Baş Şahide

: Mermer malzemeden yapılmış olan baş

şahide düşey dikdörtgen prizmal bir gövde ve bitkisel tepelikten oluşmaktadır. Gövdenin uzun kenarları dalgalı formda ele alınmıştır. Şahidenin 6 satırlık tâlik hatlı kitabesi sağdan sola doğru eğimli bir şekilde yazılmıştır. Bu 6 satırın 5'i Serl kısa kenarları dalgalı yamuk dikdörtgen kartuşlar içerisine alınmışken serlevha satırı yarım yuvarlak bir form veren dalgalı bir kartuşla sınırlandırılmıştır.

Baş şahidenin bitkisel tepeliği kenarlara işlenmiş stilize kıvrımlı yapraklarla form kazanmıştır. Tepeliğin tam ekseninde aşağı doğru spiral şekilde kıvrılan bir bereket boynuzu motifi yer almaktadır. Bereket boynuzunun iki yanındaki boşlukları “S” kıvrımlı stilize yapraklar tarafından süslenmiştir. Kitabe panosunu ise taş yapraklı çiçek ve kıvrımlı dal süslemelerinden meydana gelen kenar suyu çevrelemektedir.

2. DEĞERLENDİRME

Gerçekleştirilmiş olan bu çalışma Balıkesir ili Edremit ilçe merkezinde, Edremit Merkez Kabristanlığı, Ağa Camii Haziresi ve Kurşunlu Camii Haziresi'nden seçilen bazı mezar taşlarının incelenmesiyle gerçekleştirilmiştir. Seçilen bu şahidler Edremit'in XIII-XIX. yüzyıllar arasındaki mezar taşı gelişimini kronojik olarak ortaya koymayı amaçlamaktadır.

2.1. Mezar ve Mezar Taşı Tipleri

Bu çalışmada toplam 23 mezar örneği incelenmiş olup bunların 2'si çerçevesi mezar⁵, 21'i ise toprak mezardır⁶. Şahide tipolojisi açısından ise toplam 8 farklı tipolojik form örneği tespit edilmiştir. Bu tipolojiler; Başlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal gövdeli⁷, başlıklı ve uzun kenarları dalgalı düşey dikdörtgen prizmal gövdeli⁸, bitkisel tepelikli ve düşey dikdörtgen prizmal gövdeli⁹, sivri kemerli bitkisel alınlık ve düşey dikdörtgen prizmal gövdeli¹⁰, karma tip (Melami taş)¹¹, tepesi yatay düz çizgili ve düşey dikdörtgen prizmal gövdeli¹², üçgen alınlıklı ve düşey dikdörtgen prizmal gövdeli¹³ ve silindirik gövdeli¹⁴ örneklerden oluşmaktadır. Mezar taşlarında tipolojik değerlendirmelerde mevcut olan en güncel düzenleme Halit Çal'ın "Selçuklu-Osmanlı Mezar Taşlarında Terim, Tip ve Yöntem Sorunları"¹⁵ isimli çalışmasında ortaya konmuş olup, form analizlerinde başlıca yararlanılan temel kaynaklardan biri bu yayın olmuştur.

2.2. Mezar Taşlarında Tepelik, Alınlık ve Başlıklar

Mezar taşlarında başlık kullanımı, kökenini Göktürk dönemine kadar götürmek mümkündür (İşli, 2010, s. 14). Orta Asya'daki ölenin heykelini yapma geleneği yani "balbal" olarak adlandırılan mezar taşı tipi; Osmanlı dönemi şahidelerinde de bu geleneğin yansımaları şeklinde görülebilmektedir. (Çal, 2000, s. 208). Fakat Türklerde İslamiyet sonrası mezar taşı, İslamiyet'i

5 Mezar No: 1, 10.

6 Mezar No: 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23.

7 Mezar No: 4, 5, 6, 7, 8, 9, 12, 13, 15, 20, 21.

8 Mezar No: 11

9 Mezar No: 10 (baş-ayak), 14, 16, 19, 23.

10 Mezar No: 2, 18.

11 Mezar No: 3.

12 Mezar No: 1

13 Mezar No: 22.

14 Mezar No: 17.

15 Detaylı bilgi için bkz. Halit Çal, *Selçuklu-Osmanlı Mezar Taşlarında Terim, Tip ve Yöntem Sorunları*, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı, Ankara 2024.

kabul eden Karahanlı döneminde kufi hatlı mezar taşlarının gelişmesiyle başlamıştır (Rustamovo, 2022, s. 195-198). Selçuklu dönemine kadar görülen şahide örnekleri de büyük ölçüde bu kitabelerle sınırlı kalmıştır. Osmanlı dönemine gelindiğinde ise bu mezar taşlarında “serpuş” adı verilen başlıklar görülmeye başlanmış ve bu başlıklar temsil ettiği kişilerin statü ve mesleklerine göre farklılıklar arz etmiştir (Güzel, 2019, s. 45). Selçuklu ve Beylikler dönemi mezar taşlarının Osmanlı dönemine geçişinin göstergelerinden biride İznik üslubunda yapılan sivri kemerli, dilimli ya da mukarnaslı tepelik ve alınlık kısımları olmuştur (Başkan, 1996, s. 65).

2.2.1. Başlıklar

İncelenen mezar taşları içerisinde 9 ayrı başlık tipi¹⁶ tespit edilmiş olup bu tipolojilerin 6’sı erkek, 3’ü ise kadın mezar taşlarında gözlemlenmiştir. Erkek mezar taşlarında görülen başlık tipleri; Yuvarlak başlıklı, çapraz eğimde düşey dilimli sarık (Kuka)¹⁷, kısa başlıklı, çapraz eğimde düşey dilimli sarık (Makdem)¹⁸, kısa başlıklı, yatay dilimli, çapraz şeritli oval sarık (Örfi Destar)¹⁹, çubuklu başlıklı kısa sarıklı kavuk (Kâtibi Kavuk)²⁰, baklava dilimli, yıldız desenli, kısa sarıklı kavuk (Nezkep)²¹, dört terkli başlık (Edhemi Taç, Bektaşî Tacı)²² şeklindedir. Kadın mezar taşlarında görülen başlık tipleri ise üstü mantar biçimli hotoz başlık²³, üstü düz biçimli hotoz başlık²⁴ ve topuz başlık²⁵ şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Başlıkların bulunduğu mezar taşları genel itibarıyla XVIII. yüzyılın sonlarına ve XIX. yüzyıla tarihlenmektedir.

16 Başlık tipleri hakkında daha detaylı bilgi için bkz. Hans Peter Laqueur, *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*, (Çev. Selahattin Dilidüzgün), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 1993; Necdet İşli, *Osmanlı Serpuşları*, Avrupa Kültür Başkenti Yayınları, İstanbul 2010.

17 Mezar No: 4.

18 Mezar No: 7, 15.

19 Mezar No: 12, 13.

20 Mezar No: 5, 6.

21 Mezar No: 8.

22 Mezar No: 20.

23 Mezar No: 9.

24 Mezar No: 21.

25 Mezar No: 11.

2.2.2. Tepelik ve Alınlıklar

Seçilen mezar taşları arasında yalnızca kadın mezar taşlarında görülen 3 ayrı tepelik ve alınlık tipi tespit edilmiştir. Söz konusu mezar taşlarında 5 adet bitkisel tepelik²⁶ görülmüş olup bunların 4'ü XIX. yüzyıla tarihlenirken 1'inin tarihi bilinmemektedir. 2 adet mezar taşında ise sivri kemerli bitkisel alınlık²⁷ izlenmekte olup bunların 1'i XIX. yüzyıla tarihlenirken 1'inin tarihi bilinmemektedir. Tarihi bilinmeyen 1 adet mezar taşında da üçgen ya da ters "V" biçimli alınlık²⁸ görülmektedir.

Bitkisel Tepelik

Sivri Kemerli Bitkisel Alınlık

Üçgen ya da Ters "V" Biçimli Alınlık

2.3. Mezar Taşlarında Tezyinat

Türk sanatı çerçevesinde oldukça önemli bir yere sahip olan mezar taşları süsleme bakımından da Anadolu Selçuklu, Beylikler ve Osmanlı dönemleri içerisinde en ilgi gören konulardan biri olmuştur (Züher, 1972, s. 125).

26 Mezar No: 10 (Baş-Ayak), 14, 16, 19, 23.

27 Mezar No: 2, 18.

28 Mezar No: 22.

Söz konusu mezar taşlarında bitkisel, geometrik, nesnel ve mimari nitelikte çeşitli bezeme unsurlarının kullanıldığı görülmektedir. Bu unsurlar içerisinde en fazla tercih edilen bitkisel süsleme kompozisyonları olmuştur. Bitkisel süslemeler içerisinde ise en fazla gül, lale, palmet, peygamber çiçeği ve akantus yapraklarının yer aldığı süslemeler olmuştur. Seçilen mezar taşları içerisinde gül motifi 1'i XVIII. yüzyıl, 4'ü XIX. yüzyıla tarihlenen 5 adet mezar taşında²⁹ sarık üzerlerinde, gövde yüzeylerinde ve bitkisel tepeliklerde izlenmektedir. Gül motifinin mezar taşlarında bu kadar fazla tercih edilmesinin başlıca sebeplerinden biri Hz. Muhammed'in sembolü kabul edilen bir çiçek olarak halk arasında kutsallık atfedilmesidir. (Laqueur, 1993, s. 30; Kurnaz, 1996, s. 220). Gül motifiyle oldukça benzerlik gösteren peygamber çiçeği de XIX. yüzyıla tarihlenen 3 adet mezar taşında³⁰ görülmüştür. Bu örnekler şahidelerin gövde yüzeylerinde ve sarıklı başlıkların üzerlerinde tercih edildiği görülmektedir. Lale motifi ise XIX. yüzyıla tarihlenen 3 adet mezar taşında³¹ gövde panolarının üst bantlarında, bitkisel tepeliklerde ve üçgen alınlıklarda kullanıldığı gözlemlenmiştir. Anadolu'da XII. yüzyıl itibariyle Türkler tarafından bir süs bitkisi olarak kullanılan lale (Baytop, Kurnaz, 2023, s. 79), XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Türk bezeme sanatında özgün biçimlerde yorumlanarak karakteristik bir form kazamaya başlamış ve XIX yüzyıla kadarda varlığını devam ettirmiştir (Derman, 2003, s. 81). Söz konusu mezar taşlarında oldukça fazla tercih edilen bir diğer bitkisel bezemede akantus yaprakları olmuştur. 5 adet mezar taşında³² akantus yapraklarının kullanıldığı tespit edilmiş olup bunların 4'ü XIX. yüzyıla tarihlenirken 1'inin tarihi bilinmemektedir. Akantus izlenen örneklerde özellikle bitkisel tepeliklerin ve ana süsleme kompozisyonlarının tamamlayıcısı olmuştur. Seçilen mezar taşlarında önemli ölçüde palmet motiflerine de yer verilmiştir. 4 örnekte³³ görülen palmet motifinin 2'si XIX. yüzyıla tarihlenirken diğer 2'sinin ise tarihi bilinmemektedir. Palmet yaprakları sivri kemerli alınlıklarda sınırlayıcı süsleme unsuru olarak kullanılırken bazı şahideler de gövde panolarının üst bantlarında yer almıştır. Ayrıca bitkisel tepeliklerin boyun kısmında da kullanıldığı saptanmıştır.

İncelemiş olduğumuz mezar taşları içerisinde nadir rastlanılan bitkisel süslemeler; rumi, papatya, soyut yaprak dizileri, taş yapraklı çiçek, bereket boynuzu (cornucopia), karanfil ve kâsede meyve tasvirleri olmuştur. Rumi

29 Mezar No: 5, 8, 10, 14, 19.

30 Mezar No: 9, 10, 22.

31 Mezar No: 9, 10, 22.

32 Mezar No: 10, 14, 16, 19, 22.

33 Mezar No: 2, 14, 19, 22.

motifi 2 örnekte³⁴ gözlemlenmiş olup bunların 1'i XIV. yüzyıla tarihlenirken diğerinin tarih ibaresi bulunmamaktadır. Rumiler bahsi geçen şahidelerin kitabe satır aralıklarında ve sivri kemerli alınlıklarda izlenmektedir. Soyut yaprak dizilerinin görüldüğü XIX. yüzyıla tarihlenen 2 örnekte³⁵ ise bu diziler şahidelerin gövde panolarının üst bantlarında ve çerçeveli mezarların kısa ve uzun kenar panolarında kullanılmıştır. Taç yapraklı çiçek bezemesi de yine XIX. yüzyıla tarihlenen 2 örnekte³⁶ izlenmektedir. Bu çiçek bezemeleri şahidelerin kitabe satırlarını çevreleyen kenar suyu içerlerinde ve çerçeveli mezarın kısa kenar panolarında değerlendirilmiştir. Papatya motifi XVIII. yüzyıla tarihlenen sadece 1 şahide³⁷ örneğinde görülmüş olup şahidenin gövde panosunun üst köşe bantlarında kullanılmıştır. Bir diğer süsleme unsuru olan karanfil ise XIX. yüzyıla tarihlenen 1 adet³⁸ şahidenin gövde yüzeyinde şûkufe üslubu içerisinde işlenmiştir. Tarihini belirleyemediğimiz 1 örnekte³⁹ görülen kâsede meyve tasvirleri, alınlıkta ve şahidenin gövde panosunun üst köşelerinde yer alarak belirleyici süsleme unsuru olarak karşımıza çıkmaktadır. Türk sanatında meyve tasvirleri, genellikle bereketi, ölümsüzlüğü ve mutluluğu sembolize eden öğeler olmuştur (Gültekin, 2008, s. 9-12). Son olarak yine tarihini tespit edemediğimiz 1 örnekte⁴⁰ bitkisel tepelik yüzeyinin belirleyici süsleme unsuru olarak bereket boynuzu motifi kullanıldığı saptanmıştır.

Seçilen mezar taşlarında gerdanlık, vazo, perde, püskül, kurdele, kum saati, Rufai tacı, istiridye kabuğu gibi nesnesel motiflerinde kullanıldığı saptanmıştır. Gerdanlık motifinin kullanımı XIX. yüzyıla tarihlenen 1 örnekte⁴¹ karşılaşılmaktadır. Söz konusu motif, mezar taşının hotoz başlığının hemen altında yer almakta olup bir insanın boynuna asılmış gibi tasvir edilmiştir. XIX. yüzyıla ait 2 adet mezar taşında⁴² rastlanılan kurdele motifi ise bitkisel tepeliğin yüzeyinde ve şahideyi yükselten kaide panosunda tespit edilmiştir. Vazo motifi XIX. yüzyıla tarihlenen 1 örnekte⁴³ görülmüş olup şahidenin gövde yüzeyindeki şûkufe üslubu içerisinde değerlendirilen kompozisyonun başlıca öğesi olmuştur. Sembolik bir bezeme unsuru olarak

34 Mezar No: 1, 2.

35 Mezar No: 9, 10.

36 Mezar No: 10, 23.

37 Mezar No: 5.

38 Mezar No: 10.

39 Mezar No: 22.

40 Mezar No: 23.

41 Mezar No: 9.

42 Mezar No: 10, 17.

43 Mezar No: 10.

kullanılan Rufai tacı, XIX. yüzyıla tarihlenen silindirik bir mezar taşının⁴⁴ gövde panosunun tepe noktasına yerleştirilmiştir. Tarihini belirleyemediğimiz fakat bursa üslubunu yansıttığı üzere Erken Osmanlı dönemine tarihlenen uygun olduğu 1 örnekte⁴⁵ kum saati motifinin kullanıldığı görülmüştür. Bu motif şahide gövdesinin uzun kenarlarında yer alan sütuncelerin uç kısımlarında kullanılmıştır. İncelemiş olduğumuz şahide örneklerinde daha yaygın kullanılmış olan istiridye kabuğu motifi ise 3 örnekte⁴⁶ saptanmıştır. Bunların 1'i XVIII. yüzyıl, 1'XIX. yüzyıla tarihlenirken son kalan şahidenin tarihi belirlenememiştir. İstiridye kabuğu motifleri bu şahidelerin bitkisel tepeliklerinde ve şahide gövdelerinin üst bantlarında serlevha satırlarını taçlandıran belirleyici süsleme unsurları olmuştur. Son olarak perde ve püskül motifinin beraber kullanıldığı 1 örnekte⁴⁷, bu bezemenin şahidenin gövde panosunun en tepe noktasını süslediği belirlenmiştir.

Bahsi geçen mezar taşlarında geometrik süsleme unsuru olarak ışınsal kollar, zencirek ve zikzak motiflerinin kullanıldığı tespit edilmiştir. XIX. yüzyıla tarihlenen 2 örnekte⁴⁸ rastlanan ışınsal kollar ya da ışın demetleri, bitkisel tepeliğin asıl formunu belirlemede ve sivri kemerli alınlığın ana süsleme ögesi olarak kullanılmıştır. Zikzak ve zencirek motifinin görüldüğü 1 adet şahide⁴⁹ örneğinde, zikzaklar sütünce motifinin yüzeyini hareketlendirirken zencirek motifleri ise kitabe satırlarını çeviren kenar suyu olarak düzenlenmiştir.

Çalışma örnekleri içerisinde cami tasviri ve sütünce motifleri gibi mimari unsurlarda sergilenmiştir. Sütünce motifleri 4 adet mezar taşı⁵⁰ örneğinde görülmüş olup bunların 2'si XIX. yüzyıla tarihlenirken 2'sinin tarihi tespit edilememiştir. Bu motifler genelde şahidelerin serlevhasını taçlandıran süsleme kompozisyonunu taşır şekilde tasvir edilmiştir. Tarihini belirleyemediğimiz fakat form ve süsleme bakımından XVIII-XIX. yüzyıllara tarihlenmesi mümkün görünen 1 örnekte⁵¹ cami tasviri, üçgen alınlığın başlıca süsleme ögesi olarak ele alınmıştır.

44 Mezar No: 17.

45 Mezar No: 2.

46 Mezar No: 5, 10, 22.

47 Mezar No: 11.

48 Mezar No: 10, 18.

49 Mezar No: 2.

50 Mezar No: 2, 9, 10, 22.

51 Mezar No: 22.

2.4. Mezar Taşlarında Yazılar

İncelenmiş olan 23 mezar taşı içerisinde celi sülüs, sülüs, tâlik ve nesih olmak üzere 4 farklı hat türünde yazılmış kitabeler tespit edilmiştir. Bu mezar taşlarından 9'u tâlik hatlı⁵² olup bunların 2'si XVIII. yüzyıla, 6'sı XIX. yüzyıla tarihlenmiş, 1'inin ise tarihi belirlenememiştir. Sülüs hatlı kitabeler 11 örnekte⁵³ görülmekte olup bunların 2'si XVIII. yüzyıla, 7'si XIX. yüzyıla tarihlenmekte, 2 örneğin ise tarihi bilinmemektedir. Ayrıca 2 mezar taşında⁵⁴ celi sülüs hatlı kitabe tespit edilmiş; bunların 1'i XIV. yüzyıla tarihlenirken 1'inin tarihi saptanamamıştır. Son olarak değerlendirmeye alınan mezar taşları arasında XIX. yüzyıla tarihlenen 1 örnekte⁵⁵ nesih hatlı kitabe tercih edilmiştir.

Mezar taşlarında yazılan başlangıç ifadeleri arasında serlevha satırları önemli bir yer tutmaktadır. Bu satırlar Allah'ın sonsuz (bâki), ölümsüz, yaratıcı ve diri (hayy) olduğunu ifade eden bölümleri içermektedir. İncelenen mezar taşlarında Allah'ın bu sıfatlarına ilişkin kullanılan ifadeler; “Hüve'l Bâki”⁵⁶ (O (Allah) sonsuzdur, ölümsüzdür), “Hüve'l Hallâku'l Bâki”⁵⁷ (O, yaratıcı ve sonsuzdur), “Hüve'l Hayyü'l Bâki”⁵⁸ (O, diri ve sonsuzdur), “El Bâki”⁵⁹ (O, sonsuzdur), “Hû”⁶⁰ (O sonsuzdur) şeklindedir. Ayrıca ölüm acısını yansıtan “Âh Mine'l Mevt”⁶¹ (Ah ölüm) ifadesi de serlevha olarak tercih edilmiştir.

Mezar taşı kitabelerinde, kişinin ölüm sebebini veya ölüm anındaki durumunu ifade eden çeşitli bazı şiirsel söyleşiler bulunmaktadır (Çal, İltar, 2011, s. 55). İncelemiş olduğumuz örneklerde bu ifadeler şu şekildedir;

El çeküp bil cümleden ettim bekaya rıhleti Terk idüp geriye malı mülki devleti ⁶²	El çeküp fani cihandan irdi kurbu rahmete Hayatında ruzi şeb ikram iderdi aleme Hanesinde nice kimse el sunardı ni'mete ⁶³
---	---

52 Mezar No: 4, 5, 8, 11, 14, 16, 19, 20, 23.

53 Mezar No: 3, 6, 7, 9, 10, 12, 13, 15, 17, 21, 22.

54 Mezar No: 1, 2.

55 Mezar No: 18.

56 Mezar No: 6, 8, 9, 11, 14, 15, 19, 22.

57 Mezar No: 10, 17, 21, 23.

58 Mezar No: 5, 12, 13.

59 Mezar No: 7.

60 Mezar No: 20.

61 Mezar No: 16, 18.

62 Mezar No: 5.

63 Mezar No: 10.

Genç iken göçtü cihandan ⁶⁴	Görüp alemleri bir bir alır ibret olan irfan Benim gibi gider bir gün gerek kişi gerek sıbyan ⁶⁵
*Bir gül-i gonca iken açılmadan Soldum bağ-ı cihanı terk İdüp cennet-i âlâyı buldum ⁶⁶	*Akil isen çeşmi ibretle nazar kıl zaide Hab içinde görünen muğaye benzer bu fena Tutalımki hazreti nuh ömrüne irsül el Çeşmi pür nurun açup yutmak kader gelmez sana Küllü şeyin halik nassına başım eğmişim ⁶⁷
Fenadan bekaya eyledi rihlet İde kabrini hak ravza-i cennet ⁶⁸	Hamlini vaz' eyleyüp eyledi terki fena Ol habibin hürmetine hürmetine mağfired kıl ya Rabbena Masumken bıraktı duacı azm itti bağ-ı cinana ⁶⁹
Yürü ey bi vefa dünya seninle elveda' olsun İşi cevri cefa dünya seninle elveda' olsun Fenadan el çeküb Ya Rab bekaya eyledim rihlet ⁷⁰	Dar-i ağacım muti nüş idüp ruhum ata ittim Geçürdüm serih ömrüm hezar şükri hüda ittim İlahi beyt kabrim rahmetinle nura garg eyle Hüdanın hükmüne razı olup canım feda ittim ⁷¹
Bir nazeninin meskenidir Bu mezar eylemiş nazik teni ⁷²	Olucak ferman hüdadın kalamı icabet dağvete Emrine mutiğ olanlar cümle erer izzete Azm idüp beka mülküne itdi El çeküp fani cihandan irdi kurbu rahmete Sağlığında ruza şeb ikram iderdi aleme ⁷³

Mezar taşı kitabelerinin bir diğer bölümü, Allah'tan dua talebini ve Allah'a yakarışı içeren ifadelerle ayrılmıştır. Çalışmamızın konusu olan mezar taşlarında bu ifadeler aşağıdaki biçimde yer bulmuştur;

Beni kıl mağfired ey Rabbi Yezdân Bi-hakkı Ârş-ı azam nur-u Kur'an ⁷⁴	Kabrini pür-nur eyleye rabbül kerim ⁷⁵
---	---

64 Mezar No: 7.

65 Mezar No: 12.

66 Mezar No: 9.

67 Mezar No: 14.

68 Mezar No: 15.

69 Mezar No: 16.

70 Mezar No: 18.

71 Mezar No: 19.

72 Mezar No: 21.

73 Mezar No: 22.

74 Mezar No: 6, 13.

75 Mezar No: 7.

İki alemde şad etsün ol rabbi yezdan ⁷⁶	Küllü şeyin halik nassına başım eğmişim Anın için razıyım fermanına ya Rabbena ⁷⁷
Fenadan bekaya eyledi rıhlet İde kabrini hak ravza-i cennet ⁷⁸	Hamlini vaz' eyleyüp eyledi terki fena Ol habibin hürmetine mağfiret kıl ya Rabbena Masumken bıraktı duacı azm itti bağ-ı cinana Rahmetine müstağrak ide ol bağı hüda ⁷⁹
Kerem kıl cürmümü afv it adn bana makam olsun İlahi ben günahkârı haşrın eyleme rüsvey Dilerim cürm-ü isyanım senin afvınla mahv olsun ⁸⁰	İlahi beyt kabrim rahmetinle nura garg eyle ⁸¹
Ya İlahi ol mübarek ismi pakın izzeti Hem Resulün fahri alem şahı kevneyn hürmeti Eyle kabrim ravza-i cennet ya ilahel alemin Gece gündüz eylesünler huri gılman hizmeti ⁸²	

Mezar taşı kitabelerinde sıkça karşılaşılan bir diğer ifade türü de, ziyaretçilerden dua talebinin şiişsel bir dille istendiği bölümlerdir. Seçilen mezar taşlarında bu ifadeler şu şekildedir;

Kim gelüp kabrimi ziyaret eyleyen ihvanımın Okusunlar ruhum için “kulhüvallah” ayeti ⁸³	Gelüp kabrim ziyaret iden ihvan İde ruhuma bir Fâtiha ihsân ⁸⁴
Bakup geçme ricam budur ey Muhammed ümmeti Ölünün diriden hemen bir Fâtihadır minneti Kabirini ziyaret iden bulur cenneti Bir Fâtiha ihsan iden bulur cenneti ⁸⁵	Benim bu mersa üstünde bakıver Fâtiha ihsan ⁸⁶

76 Mezar No: 12.

77 Mezar No: 14.

78 Mezar No: 15.

79 Mezar No: 16.

80 Mezar No: 18.

81 Mezar No: 19.

82 Mezar No: 23.

83 Mezar No: 5.

84 Mezar No: 6, 13.

85 Mezar No: 8, 11.

86 Mezar No: 12.

Mezar taşlarında, ziyaretçilere nasihat ve öğüt vererek ibret almaya yönelten şiirsel ifadeler de yer verilmiştir. Kitabelerde yer alan bu ifadeler aşağıdaki gibidir;

Fani dünyaya meiletmek beka olmaz olur yeksan Görüp alemleri bir bir alır ibret olan irfan Benim gibi gider bir gün gerek kişi gerek sıbyan ⁸⁷	Akil isen çeşmi ibretle nazar kıl zaide Hab içinde görünen muğaye benzer bu fena ⁸⁸
Kimseye bâki değildir çünkü dehri sübut ⁸⁹	

Mezar taşı kitabelerinin belki de en önemli bölümlerinden biri, genellikle son satırlarda yer alan ve ziyaretçilerden Fâtiha talep edilen kısımlardır. Söz konusu mezar taşlarında bu ifadeler: Ruhuna Fâtiha⁹⁰, Ruhiçün el-Fâtiha⁹¹, Ruhiçün Fâtiha⁹², Ruhiçün el-Fâtiha⁹³, Ruhuna el-Fâtiha⁹⁴ şeklindedir.

İncelemiş olduğumuz mezar taşlarında tespit edilen erkek isimleri Yusuf Sinan Bin Habib⁹⁵, Muhammed Çelebi⁹⁶, Hasan⁹⁷, Ahmed⁹⁸, Muhammed⁹⁹, Mustafa¹⁰⁰, Emin¹⁰¹, Muhammed Tahir¹⁰²; kadın isimleri ise Cemile¹⁰³,

87 Mezar No: 12.

88 Mezar No: 14.

89 Mezar No: 20.

90 Mezar No: 3, 4, 7, 8, 9, 14, 16, 19, 20.

91 Mezar No: 5, 15.

92 Mezar No: 6, 11.

93 Mezar No: 7, 12.

94 Mezar No: 13, 18.

95 Mezar No: 1.

96 Mezar No: 3.

97 Mezar No: 4.

98 Mezar No: 5.

99 Mezar No: 6, 20.

100 Mezar No: 7, 8.

101 Mezar No: 12.

102 Mezar No: 17.

103 Mezar No: 2.

Hatice¹⁰⁴, Aliyye¹⁰⁵, Şerife Nefise¹⁰⁶, Emine¹⁰⁷, Gülsüm¹⁰⁸, Aişe¹⁰⁹, Azize¹¹⁰ olarak karşımıza çıkmaktadır. Söz konusu mezar taşlarının bazılarında kişilerin sülale aidiyetlerini belirten ifadeler de yer verilmiştir. Bu ifadeler Kassapzâde¹¹¹, İlmizâde¹¹², Görede oğulları¹¹³, Alimizâde¹¹⁴, Hocasâde¹¹⁵, Emin Efendizâde¹¹⁶ şeklindedir.

Seçilen mezar taşlarında çeşitli akrabalık bağı bildiren ifadeler yer verilmiştir. Erkek mezar taşlarında bu ifadeler 3 farklı şekilde karşımıza çıkmakta olup İbn-i¹¹⁷, oğlu¹¹⁸, bin¹¹⁹ şeklindedir. Kadın mezar taşlarında ise yine 3 farklı akrabalık bağı ifadesi tespit edilmiş olup bunlar kerimesi¹²⁰, halilesi¹²¹ ve zevcesi¹²² şeklinde kullanılmıştır.

Söz konusu mezar taşlarında erkek ve kadınlara ait bazı unvan belirten ifadeler rastlanmaktadır. Erkekler için 6 çeşit unvan ifadesi kullanılmış olup bunlar Ağa¹²³, hacı¹²⁴, molla¹²⁵, efendi¹²⁶, esseyyid¹²⁷, el-hac¹²⁸ şeklindedir. Kadınlar için ise kadın¹²⁹ ve hanım¹³⁰ olarak 2 farklı unvan ifadesi

104 Mezar No: 9.

105 Mezar No: 14.

106 Mezar No: 10.

107 Mezar No: 11.

108 Mezar No: 16.

109 Mezar No: 18.

110 Mezar No: 19.

111 Mezar No: 3.

112 Mezar No: 5.

113 Mezar No: 8.

114 Mezar No: 11, 18.

115 Mezar No: 14.

116 Mezar No: 16.

117 Mezar No: 1.

118 Mezar No: 6, 7, 8, 13, 20.

119 Mezar No: 17.

120 Mezar No: 9, 14, 18.

121 Mezar No: 10, 14, 16.

122 Mezar No: 11, 19.

123 Mezar No: 4, 5, 6, 10, 11, 15.

124 Mezar No: 6, 20.

125 Mezar No: 7.

126 Mezar No: 12, 13, 14, 15, 17, 23.

127 Mezar No: 13.

128 Mezar No: 14, 17.

129 Mezar No: 9, 18.

130 Mezar No: 10, 11, 14, 15, 19.

kullanılmıştır. Ayrıca incelemiş olduğumuz mezar taşlarında Dergâh-ı Âli kapucı başlarından¹³¹ ve Edremit hâkimi¹³² şeklinde 2 farklı meslek belirten ifadeler de yer verilmiştir.

Son olarak mezar taşı kitabelerinde, kişinin vefat tarihini hicri ya da rumi takvime göre kaydeden tarih satırları bulunmaktadır. Bu satırlardan elde ettiğimiz verilere göre Edremit ilçe merkezinden seçmiş olduğumuz mezar örneklerinden 1'i XIV. yüzyıl, 3'ü XVIII. yüzyıl, 15'i XIX. yüzyıla tarihlenirken 4'ünün tarih ibaresi bulunmamaktadır. Bu tarihlerin yanı, metinlerde hicri ay isimlerinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu aylar; Cemâziye'l-âhir¹³³, Şevval¹³⁴, Safer¹³⁵, Zilhicce¹³⁶, Şaban¹³⁷, Muharrem¹³⁸, Rebî'ü'l-evvel¹³⁹ ve Recep¹⁴⁰ aylarıdır.

3. SONUÇ

Edremit, Balıkesir il sınırları içerisinde Türk mezar taşı gelişimini Beyliklerden Osmanlı'nın son dönemine kadar en kapsamlı biçimde yansıtan önemli ilçelerden biridir. İncelediğimiz mezar taşlarında kullanılan malzeme ve tezyinat uygulamalarının oldukça detaylı ve yüksek işçilikli olduğu görülmektedir. Özellikle Ağa Camii Haziresi'nde tespit edilen örneklerin nitelik bakımından İstanbul, Bursa ve İznik üsluplarına daha yakın olduğu, dolayısıyla belirgin biçimde ayrıştığı dikkat çekmektedir. Tipolojik olarak gövde, başlık ve tepelik unsurları üzerinden yapılan değerlendirmeler sonucunda, bu mezar taşlarının oldukça zengin ve çeşitlilik gösteren bir tipolojiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Kurşunlu Camii Haziresi'nde tespit edilen Yusuf Sinan bin Habib'e ait olan ve XIV. yüzyıla tarihlenen mezar taşı, Edremit'in Türk hâkimiyetine girdiği tarih dikkate alındığında, ilçenin Türk yurdu kimliğini belgeleyen önemli bir tarihi iz niteliğindedir. Söz konusu mezar taşı kitabeleri, şiirsel anlatım bakımından oldukça zengin olup edebi üslup özellikleriyle dikkat çekmektedir. Bu satırlarda yer alan şiirsel ifadeler, edebiyat bilimine de anlamlı katkılar sunmaktadır. Bu kitabelerde yer alan meslek ve unvan ifadelerine bakıldığında devlet işlerinde önemli

131 Mezar No: 10.

132 Mezar No: 17.

133 Mezar No: 1, 9, 13, 17.

134 Mezar No: 5.

135 Mezar No: 10.

136 Mezar No: 11.

137 Mezar No: 12.

138 Mezar No: 14, 19.

139 Mezar No: 16.

140 Mezar No: 18.

kademelerde bulunan kişilerin yer aldığı da görülmektedir. Unvan olarak da erkeklere atfedilen ifadelerin kadınlara kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür. Son olarak Ağa Camii Haziresi'nde yer alan bazı örneklerin önemli derecede toprak altında kalması ve formuna uygun olmayan bir görsel sunması bu örneklerin yerlerinin değiştirilmiş olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Tüm bu veriler ışığında Edremit'in, Balıkesir'in tarihsel ve kültürel kronolojisini yansıtan önemli yerleşimlerden biri olduğu anlaşılmaktadır. İncelenen mezar taşları da bu bağlamda bölgenin tarihi kimliğini belgeleyen değerli kültür varlıkları niteliği taşımaktadır.

Kaynakça

- Başkan, S. (1996). *Karamanoğulları Dönemi Konya Mezar Taşları*. T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baytop, T., & Kurnaz, C. (2003). LALE. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C.27, s. 79-81). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çal, H. (2000). *İstanbul Eyüp'teki Erkek Mezartaşlarında Başlıklar*. Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu III Tebliğler. (s. 206-225). İstanbul: Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları.
- Çal, H., & İltar, G. (2011). *Giresun İli Osmanlı Mezar Taşları*. Giresun Valiliği Yayınları.
- Derman, F. Ç. (2003). LALE. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C.27, s. 81). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Gültekin, R. E. (2008). Türklerde Bereket Sembolü Olarak Kullanılan Meyve Motifleri ve Mimaride Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 3(5), 9-31. <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.408>.
- Gündoğan, M. (2025). *Balıkesir İli Edremit İlçe Merkezinde Bulunan Osmanlı ve Erken Cumhuriyet Dönemi Mezar Taşları*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.
- Güzel, E. (2019). *Osmanlı Erkek Mezar Taşlarında Serpuş Biçimleri*. Çizgi Kitabevi Yayınları.
- İşli, N. (2010). *Osmanlı Serpuşları*. Avrupa Kültür Başkenti Yayınları.
- Karamağaralı, B. (1992). *Ahlat Mezar Taşları*. Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Kurnaz, C. (1996). GÜL. *TDV İslam Ansiklopedisi*. (C.14, s.219). Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Laqueur, H. P. (1993). *Hüve'l-Baki İstanbul'da Osmanlı Mezarlıkları ve Mezar Taşları*. (Çev. Selahattin Dilidüzgün). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Özdemir, Z. (2000). *Adramyttion'dan Efeler Toprağı Edremit'e*.
- Rustamovo, M. (2022). *Karahanlı Devri Mimarisi ve Bezemeleri*. Türk Dünyası Belediyeler Birliği.
- Saka, A. (2016). *Antik Dönemde Edremit Körfezi; Balıkesir İli Edremit, Havran, Burhaniye, Gömeç İlçeleri Yüzey Araştırması*. (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sevim, N. (2010). *Medeniyetin Sessiz Tanıkları, Eyüp Sultan'da Osmanlı Mezar Taşları ve Edebi Eyüp Sultanlı'lar*. Kitapdostu Yayınları.
- Uzunçarşılı, İ.H. (2011). *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*. Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Yiğit, İ., & Ünlüsoy, Ü. (2014). *Osmanlı Dönemi Çorum Mezar Taşları*. Çorum Belediyesi Kültür Yayınları.
- Züher, H. (1972). *Türk Süsleme Sanatı*. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

GÖRSELLER

Görsel No.: 1

Görsel No.: 2

Görsel No.: 3

Görsel No.: 4

Görsel No.: 5

Görsel No.: 6

Görsel No.: 7

Görsel No.: 8

Görsel No.: 9

Görsel: 10

Görsel: 11

Görsel: 12

Görsel: 13

Görsel: 14

Görsel: 15

Görsel: 16

Görsel: 17

Görsel: 18

Görsel: 19

Görsel: 20

Görsel: 21

Görsel: 22

Görsel: 23

Görsel: 24

Görsel: 25

Görsel: 26

Görsel: 27

Görsel: 28

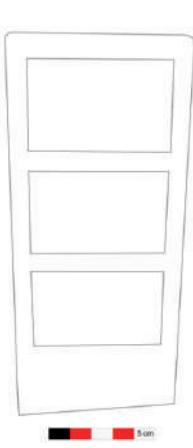

Görsel: 29

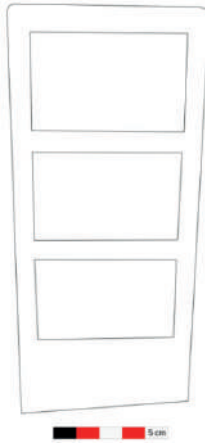

Görsel: 30

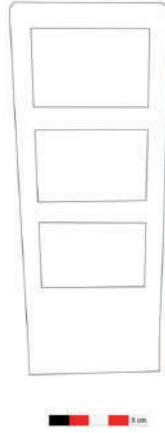
ÇİZİMLER

Çizim No.: 1

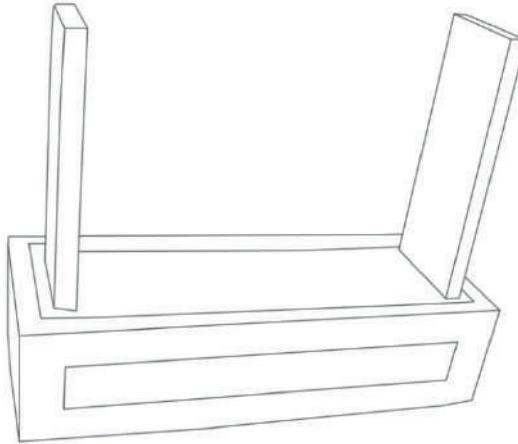
Çizim No.: 2

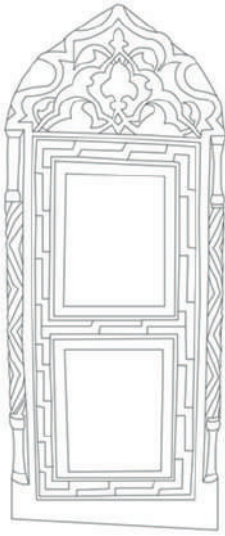
Çizim No.: 3

Çizim No.: 4

Çizim No.: 5

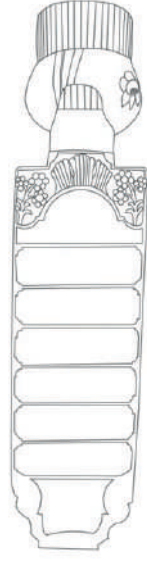
Çizim No.: 6

Çizim No.: 7

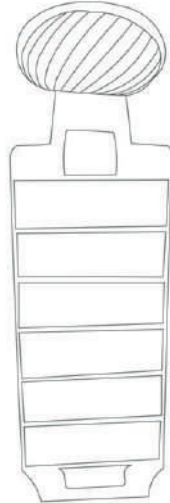
Çizim No.: 8

Çizim No.: 9

Çizim: 10

Çizim: 11

Çizim: 12

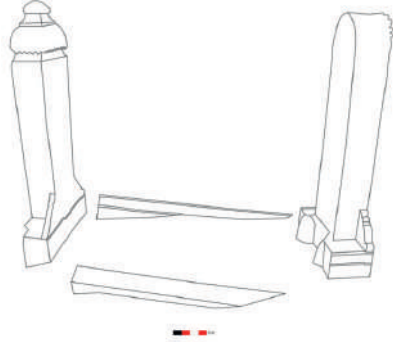
Çizim: 13

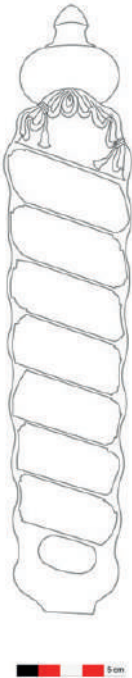
Çizim: 14

Çizim: 15

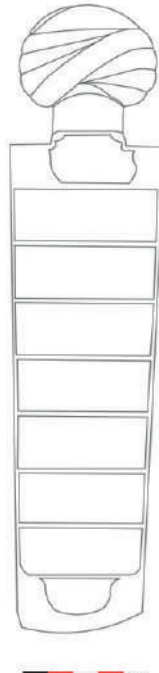
Görsel: 16

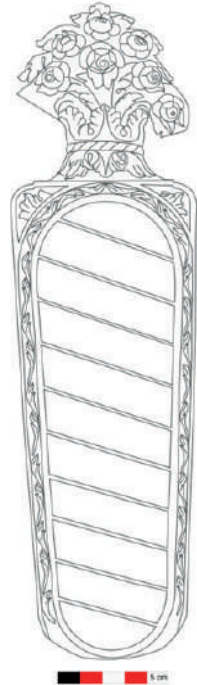
Çizim: 17

Çizim: 18

Çizim: 19

Çizim: 20

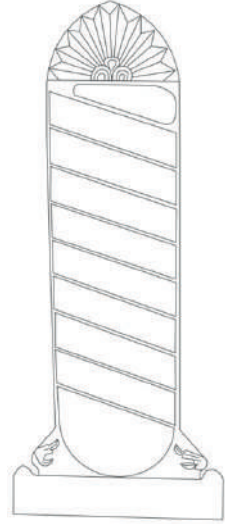
Çizim: 21

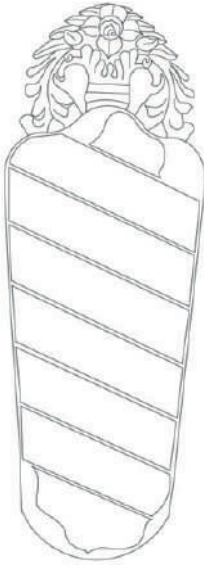
Çizim: 22

Çizim: 23

Çizim: 24

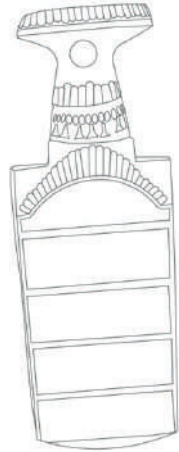
Çizim: 25

Çizim: 26

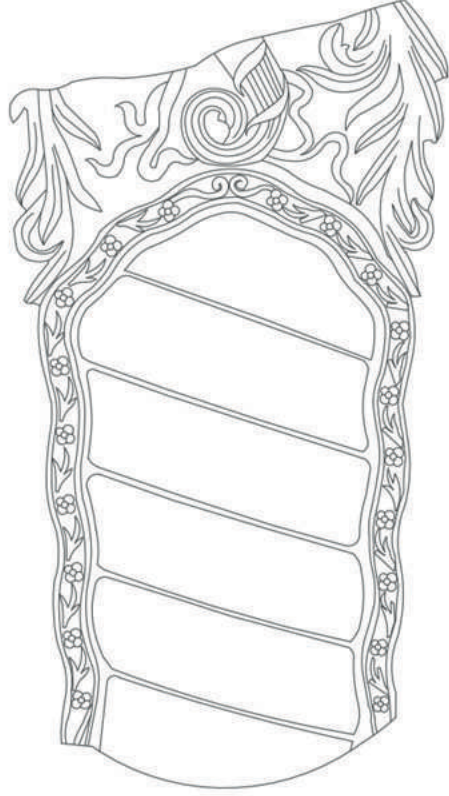
Çizim: 27

Çizim: 28

Çizim: 29

Çizim: 30

